

การมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนในการจัดการขยะ : บ้านมั่นคงชุมชนบางบัว เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร

พัสรินทร์ พันธุ์แน่น

บทคัดย่อ

การมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนในการจัดการขยะ เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยเรื่อง “แนวทางการจัดการขยะของเยาวชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน บ้านมั่นคงชุมชนบางบัว เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร” โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) เป็นการมีส่วนร่วมของชุมชนที่เรียกว่า การวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community-Based Research : CBR) และโครงการนี้เปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนได้เข้าร่วมเป็นนักวิจัยชุมชน เพื่อให้เด็กๆ ได้ทำหน้าที่ของพลเมือง และแสดงบทบาทในการรับผิดชอบต่อชุมชนของตนเอง เป็นการศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับขยะตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันในประเด็นต่างๆ ได้แก่ 1) สถานการณ์ขยะในชุมชน 2) บทเรียนการจัดการขยะของชุมชน 3) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการขยะ และ 4) แนวทางการจัดการขยะของเด็กและเยาวชน

ผลการศึกษาพบว่า ขยะได้มีการพัฒนามาพร้อมกับชุมชนที่ตั้งมานานกว่า 80 ปี มีการเปลี่ยนแปลงสภาพของชุมชนจากพื้นที่ชนบทนาข้าวเป็นชุมชนเมืองจากขยะที่เป็นวัชธุระธรรมชาติ สามารถย่อยสลายได้เอง เป็นขยะที่มีความซับซ้อนย่อยสลายยากหรือไม่สามารถย่อยสลายได้ในธรรมชาติ ปริมาณขยะมีมากและหลากหลาย แต่ยังขาดการจัดการที่ดีพอ เมื่อทีมวิจัยลงไปทำโครงการ ชาวบ้านทราบว่า เด็กกำลังดำเนินโครงการเกี่ยวกับขยะ ซึ่งส่วนใหญ่เห็นด้วย เนื่องจากกิจกรรมดังกล่าว ทำให้เด็กๆ ลดการเล่นเกม แบ่งเวลาเพื่อส่วนรวม เป็นการสร้างจิตสำนึกในการดูแลชุมชนแก่เด็ก และชุมชนจะได้สะอาดขึ้น นอกจากนี้ ชาวบ้านยินดีที่จะให้ลูกหลานเข้าร่วมโครงการ มีเพียงร้อยละ 0.7 ที่ไม่เห็นด้วย โดยให้เหตุผลว่า พื้นที่จำกัดหากเข้าร่วมโครงการต้องมีที่พักขยะ และจากการเข้าร่วมโครงการวิจัย ทำให้เด็กและเยาวชนเกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับความคิด พฤติกรรม และการมีส่วนร่วม เป็นการเพิ่มศักยภาพด้านความสามารถในการจัดการปัญหาของชุมชนได้เอง จากบทสรุปของการศึกษาวิจัยได้แบ่งแนวทางการจัดการขยะออกเป็น 2 ระยะ คือ ระยะแรก การสร้างการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน บ้านมั่นคงชุมชนบางบัว ระยะที่สอง คือ การสร้างการมีส่วนร่วมกับเครือข่ายสายคลองบางบัว เพื่อให้เกิดพลังการจัดการขยะทั้งต้นคลอง กลางคลอง และท้ายคลอง การจัดตั้งธนาคารขยะโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนสายคลองบางบัว จึงเป็นแนวทางการจัดการขยะที่ยั่งยืนและเหมาะสมกับบริบทชุมชนริมคลอง

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชน การจัดการขยะ บ้านมั่นคงชุมชนบางบัว

สาขาวิชา การจัดการสิ่งแวดล้อม

พัสรินทร์ พันธุ์แน่น

หัวหน้าคณะวิจัย

ภาควิชาศึกษาทั่วไป คณะศิลปศาสตร์

มหาวิทยาลัยเกริก

อีเมล : pasrinp2009@gmail.com

Children and youth's participation in waste management : Ban Munkong, Bang Bua Community, Bangkhen District, Bangkok

Pasrin Phannan

Field : Environmental management

Abstract

The Children and Youth Participation in Waste Management Project was part of the research entitled "Waste Management of Youth, the Community Involvement: Ban Munkong, Bang Bua Community, Bangkhen District, Bangkok." The methodology used in the research was Participatory Action Research: PAR. In addition, it was a Community-Based Research: CBR. The project opened the opportunities for children and youth to practice being the community researchers, encourage them to do civic duty and be responsible for their community. The project focused on the analysis of data on waste management from the beginning to the present on various issues, these are: 1) the situation of community waste, 2) the lessons to be learned from the community waste management, 3) the community participatory in waste management, and 4) the waste management approach for children and youth.

The results were that the waste management has been developed paralleled to the community which was established eighty years ago. The community lands have been changed from the paddy fields to become the urban areas. From the organic wastes which were biodegradable, the community wastes have become more complex, difficult to be destroyed or non-biodegradable. The amount of wastes has been increased tremendously and lack appropriate waste management. When the research team entered the community to launch the project, the community people knew that the children were going to participate in the waste management project. The majority of the community people agreed with the project, because in participating with the project, children and youth spent their time to do civic duty. They would have less time for computer games and helped clean the community. Only 0.7 percent of the respondents disagree with the project. Their reasons were that the areas in the community were limited. They didn't have enough space for waste storage. After the children and youth participated in the program, it was obvious that their thinking process and behavior had been changed. They also possessed participatory skills, and able to increase their ability to solve the community problem. The conclusion of the research revealed that the sequence of community waste management was divided into two stages. The first stage was the establishment of community involvement in Ban Munkong, Bang Bua Community. The second stage was the establishment of the involvement with the Bang Bua Canal Community Network to empower them in waste management from the upstream, the middle stream to the downstream. In addition, the community set the waste bank with the participatory of Bang Bua Canal Community Network in order to establish a sustainable waste management which would be appropriate for the context of the canal community.

Pasrin Phannan

Head of research team

Department of General Education,

The Faculty of Liberal Arts,

Krirk University

E-mail : pasrinp2009@gmail.com

Keywords : Children and youth's participation, Waste management, Ban Munkong
Bang Bua Community

หลักการและเหตุผล

ชุมชนริมคลองหลายแห่งในกรุงเทพมหานคร ประสบกับปัญหาการรुक้าของบ้านเรือนเข้าไปในลำคลอง และก่อให้เกิดผลกระทบต่อน้ำในคลอง เนื่องจากมีการทิ้งน้ำเสียและขยะลงในคลอง ประกอบกับหลายชุมชนเกิดจากการเคลื่อนย้ายของคนจากหลายแห่งเข้ามาอยู่รวมกัน ก่อให้เกิดเป็นลักษณะของชุมชนแออัด และประสบกับปัญหาการจัดการขยะและน้ำเสียที่เกิดจากกิจกรรมประจำวันของคนในชุมชนทั้งสายคลอง มีขยะไหลต่อเนื่องมาตั้งแต่ต้นน้ำถึงท้ายน้ำ ทำให้การจัดการขยะในคลองยากกว่าบนบก และชุมชนที่ยังเป็นชุมชนแออัด การจัดการขยะของชุมชนยังไม่เป็นระบบที่ดีพอ ขัดขวางกีดในการเก็บขนของภาครัฐ การทิ้งขยะไม่เป็นที่ ทำให้มีขยะตกค้างบนบกและในคลอง ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

สำหรับบ้านมั่นคงชุมชนบางบัว เป็นชุมชนที่ได้รับการพัฒนาขึ้นมาอยู่บนบกโดยการนำของร้อยโทประภาส แสงประดับ มีการจัดสรรที่ราชพัสดุและกู้ยืมเงินจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) สร้างบ้านใหม่ เพื่อให้ความเป็นอยู่ของชาวบ้านดีขึ้นและง่ายต่อการจัดการทั้งประชาชนและสิ่งแวดล้อม ด้วยการสนับสนุนจากภาครัฐ ทำให้สภาพของชุมชนดีขึ้น เมื่อมหาวิทยาลัยเกริกได้เข้าไปทำชุดโครงการวิจัย เพื่อให้เกิดการพัฒนาทั้งระบบ ในหัวข้อ “บางเขนในหลากหลายมิติ” ซึ่งเป็นความต้องการของชุมชนในสายคลองบางบัว จำนวน 6 โครงการ โดยโครงการวิจัย “แนวทางการจัดการขยะของเยาวชน โดยความร่วมมือของชุมชนบ้านมั่นคงชุมชนบางบัว เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร” เป็น 1 ใน 6 โครงการที่เป็นความต้องการแก้ไขปัญหของชุมชน ก่อให้เกิดการเรียนรู้ของคนในชุมชนที่จะจัดการปัญหาด้วยตนเอง

การวิจัยเพื่อพัฒนาและแก้ไขปัญหาล้างสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน สามารถทำได้หลายวิธี และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research หรือ PAR) ก็เป็นอีกวิธีหนึ่งที่มีการนำเข้ามาใช้ในการวิจัยชุมชน ซึ่งผู้วิจัยเชื่อว่าเป็นวิธีการวิจัยที่สามารถแก้ไขปัญหได้อย่างเป็นรูปธรรมโดยคนในชุมชน และภายในเวลาอันรวดเร็ว สามารถเป็นฐานรองรับการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ โดยใช้หลักการเรียนรู้และการเสริมสร้างจิตสำนึกของเด็กและเยาวชน นำไปสู่การปฏิบัติหรือพฤติกรรมในชีวิตประจำวัน ตลอดจนการประสานงานกับหน่วยงานของภาครัฐที่รับผิดชอบในการจัดการขยะในพื้นที่

บ้านมั่นคงชุมชนบางบัว ซึ่งเป็น 1 ใน 10 ชุมชนที่ตั้งอยู่ริมคลองบางบัว มีพื้นที่ 9 ไร่ 1 งาน 72 ตารางวา ประกอบด้วย 264 ครั้วเรือนใน 229 หลังคาเรือน อาศัยอยู่ถาวร 199 หลังคาเรือน และเป็นบ้านเช่า 30 หลังคาเรือน มีประชากร 860 คน เป็นผู้ใหญ่ 722 คน เป็นเด็กและเยาวชน (แรกเกิด-25ปี) อีก 138 คน (จากการสำรวจของทีมนักวิจัยชุมชน, สิงหาคม 2556) โดยบ้านมั่นคงชุมชนบางบัวเคยมีสภาพเป็นชุมชนแออัดมาก่อน ปัจจุบันประสบปัญหาการจัดการขยะและผลกระทบจากขยะตกค้างทั้งบนบกและในคลอง โดยเฉพาะ

ในคลองเกิดการเน่าเสียของน้ำ ชุมชนในสายคลองบางบัวได้สร้างเครือข่ายเพื่อหาทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว แต่ก็ยังไม่ประสบความสำเร็จ จึงนำปัญหามาเข้าสู่กระบวนการวิจัยของมหาวิทยาลัยเกริก เพื่อทำการหาทางแก้ไขอย่างเป็นระบบผ่านกระบวนการวิจัยโดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมเป็นนักวิจัยชุมชน ซึ่งบ้านมั่นคงชุมชนบางบัวมีทุนทางสังคมที่สามารถจะพัฒนาให้เข้าสู่กระบวนการวิจัยได้ง่ายกว่าชาวบ้านทั่วไป กล่าวคือ มีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง มีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบโดยคณะกรรมการชุดต่างๆ การมีส่วนร่วมและความสามัคคีของคนในชุมชน การมีจิตสาธารณะ และมีการเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนได้ทำกิจกรรมร่วมกับผู้ใหญ่อย่างสม่ำเสมอ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเลือกชุมชนนี้มาดำเนินการดำเนินโครงการ และคาดว่าจะมีการขยายผลสู่เครือข่ายชุมชนสายคลองบางบัวต่อไปได้

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อศึกษาสถานการณ์ขยะในชุมชนบ้านมั่นคงชุมชนบางบัว เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร
- 2) เพื่อศึกษาบทเรียนการจัดการขยะของชุมชนบ้านมั่นคงชุมชนบางบัว เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร ในอดีต-ปัจจุบัน
- 3) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านมั่นคงชุมชนบางบัว เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร ในการจัดการขยะตั้งแต่อดีต-ปัจจุบัน
- 4) เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการขยะของเยาวชนบ้านมั่นคงชุมชนบางบัว เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร

วิธีการดำเนินงานวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community Based Research หรือ CBR) ซึ่งเป็นการวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชนโดยคนในชุมชนเอง เน้นการจัดการสิ่งแวดล้อมประเภทขยะในบ้านมั่นคงชุมชนบางบัว เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยให้ร่วมเป็นนักวิจัย โดยเฉพาะนักวิจัยที่เป็นเด็กและเยาวชน เพื่อหารูปแบบการจัดการขยะในชุมชน

งานวิจัยนี้ดำเนินการโดยทีมวิจัยที่ประกอบด้วยนักวิชาการที่เรียกว่า “นักวิจัย” ทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงของชาวบ้านที่เข้ามามีส่วนร่วมในการวิจัยทั้งเด็กและผู้ใหญ่ เรียกว่า “นักวิจัยชุมชน” จำนวน 18 คน เป็นผู้ใหญ่ 3 คน ทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงให้ความช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกในการทำกิจกรรมต่างๆ ของเด็กและเยาวชน ซึ่งมี 15 คน มีการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์ให้แก่เด็กวิจัยชุมชน เพื่อให้มีพื้นฐานความรู้ในเรื่องของขยะและการจัดการ คนกับสิ่งแวดล้อม และการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนในการพัฒนาชุมชน โดยการจัดอบรมและศึกษาดูงาน สำหรับสถานการณ์ขยะในชุมชน ใช้วิธีการสำรวจและสังเกตเพื่อสรุปสถานการณ์ขยะและสิ่งแวดล้อมของชุมชนในปัจจุบัน ในขณะที่บทเรียนและการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการขยะตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ใช้วิธีการศึกษาจากบันทึกของชุมชนและเอกสารของหน่วย

ราชการที่เกี่ยวข้อง การสังเกต และการสัมภาษณ์ชาวบ้านในชุมชน ตลอดจนเครือข่ายสายคลองบางบัว โดยเฉพาะผู้ที่สามารถให้ข้อมูลในอดีตได้ นำข้อมูลทั้งหมดมาสังเคราะห์วิเคราะห์โดยทีมวิจัย และนำเสนอสู่กระบวนการตรวจสอบโดยชุมชน ซึ่งประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ผู้แทนจากกรรมการชุมชน เครือข่าย และชาวบ้าน จากนั้นทีมวิจัยร่วมกันสรุปแนวทางการจัดการขยะที่เหมาะสมกับบริบทชุมชนและเชื่อว่าจะเป็นการจัดการที่ยั่งยืน

ผลการวิจัย

1. สถานการณ์ขยะและการจัดการของชุมชน ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

1.1 บริบทชุมชน เนื่องจากบ้านมั่นคงชุมชนบางบัว เดิมเป็นทุ่งบางเขนที่มีความเป็นธรรมชาติ ต่อมามีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น ผู้คนอพยพเข้ามาอยู่มากจนกลายเป็นชุมชนแออัด คือ ชุมชนบางบัวเดิม และท้ายที่สุดก็มีการรวมตัวกันเพื่อปรับเปลี่ยนชุมชนจากที่รกร้างเข้าไปในคลองให้ขึ้นมายู่บนบกให้หมด และรักษาสภาพแวดล้อม รวมถึงให้เกิดความถูกต้องตามกฎหมายในการเข้าพื้นที่ ดังนั้น จึงแบ่งบริบทชุมชนและประเด็นต่างๆ เกี่ยวกับขยะและการจัดการออกเป็น 3 ยุค ดังนี้

ยุคแรก : ยุคทุ่งบางเขน (ก่อนพ.ศ. 2530) เป็นยุคที่สภาพบ้านเป็นเพิง มุงจาก มีบ้านไม่กี่หลังคาเรือน การเดินทางลำบาก การเดินทางใช้เรือเป็นพาหนะ ชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา และรับจ้างทั่วไป น้ำที่ใช้บริโภคจะออกไปซื้อข้างนอก เป็นบ่อโยก (บ่อน้ำที่ได้รับงบประมาณจากภาครัฐ เข้ามาขุดเจาะบ่อบาดาล) และน้ำประปา ส่วนน้ำใช้จะใช้น้ำในคลอง ในสมัยนั้นใช้ส้วมแบบ “เว็จ” คือ ขุดหลุมมีไม้วางพาดปากหลุม 2 แผ่น สำหรับนั่ง ส่วนภาชนะและวัสดุที่ใช้ในชีวิตประจำวัน คือ หม้อดิน ไม้พาย กะละมะพร้าว ใบตอง ใบบัว ใบบอน ไม้ไผ่ ฟืน กระจาดขี้ดารา กระจาดขี้ดาดี้ ถ้วยขาม และช้อนสังกะสี ใช้ฟืนและถ่านในการหุงข้าวและทำอาหาร ในขณะที่การจัดการขยะจะเป็นการจัดการในครัวเรือน โดยการเผาหรือทิ้งในธรรมชาติ ซึ่งมันจะย่อยสลายเอง อาจมีบ้างที่ใช้เวลา เช่น สังกะสี แต่เนื่องจากปริมาณขยะมีไม่มาก จึงไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ทั้งการเผาและการทิ้งในสิ่งแวดล้อม

ยุคที่ 2 : ยุคชุมชนแออัด (พ.ศ. 2530-2545) เป็นยุคที่มีการอพยพเข้ามาของผู้คนหลากหลายพื้นที่ โดยเฉพาะในปีพ.ศ. 2530 ชุมชนคลองเตย ชุมชนพหลโยธิน 55 และชุมชนสุขสันต์ ถูกไล่ที่จึงได้อพยพเข้ามาอยู่แถวริมคลองบางบัว ประกอบกับคนในชุมชนเองได้ชักชวนพี่น้องเข้ามาอยู่ด้วยกัน ทำให้จำนวนบ้านเรือนมากขึ้น ทำให้ต้องสร้างบ้านติดๆ กัน บ้านเรือนเริ่มมีหลากหลาย จากหลังคามุงจากก็หันมาใช้สังกะสีแทน สำหรับทางสัญจรในชุมชน ช่วงแรกจะเป็นทางเดิน ต่อมาชาวบ้านก็ทำทางให้ใช้จักรยานและมอเตอร์ไซด์ได้ แต่ก็ยังคงใช้เรืออยู่ ชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้าง ค้าขาย มีบ้างที่รับราชการโดยเฉพาะทหาร สำหรับน้ำที่ใช้อุปโภคบริโภคพบว่า ชาวบ้านดื่มและใช้น้ำประปา มีบ้างที่ใช้น้ำในคลอง สำหรับภาชนะและวัสดุที่ใช้ บางคนยังคงใช้ใบตอง ใบบัว แต่หลังๆ เริ่มมี

การใช้ถุงพลาสติก โฟม ถุงหิ้ว และโลหะประเภทเหล็ก บางครัวเรือนเริ่มใช้แก๊สในการหุงข้าวและทำอาหาร ในปีพ.ศ. 2544 ชุมชนได้มีการขอให้ชาวบ้านบางคนตัดบ้านให้คลอง 2 เมตร เพื่อเป็นทางเดินเรือ และขยับส้วมไว้บนบก เพื่อไม่ให้สิ่งปฏิกูลไปปนเปื้อนในน้ำ การจัดการขยะเริ่มลำบากขึ้น เนื่องจากปริมาณและชนิดขยะเริ่มมากขึ้น ในขณะที่มีข้อจำกัดในการทิ้ง ผลก็คือ ขยะที่ทิ้งลงคลองก็ส่งผลกระทบต่อน้ำหรือการทิ้งในถังขยะของเพื่อนบ้านซึ่งเป็นการเพิ่มภาระให้คนอื่น ทำให้ชุมชนมีการทิ้งขยะในที่สาธารณะที่ไม่มีเจ้าของ

ยุคที่ 3 : ยุคบ้านมั่นคง (พ.ศ. 2546-ปัจจุบัน) เมื่อชุมชนเริ่มแออัด และมีปัญหาขยะและน้ำเสีย ทำให้ชาวชุมชนเดือดร้อนเพราะสิ่งแวดล้อมเริ่มเสื่อมโทรม ในปีพ.ศ. 2542 ชุมชนแออัด 6 ชุมชนในเขตบางเขน ตลอดแนวคลองด้านทิศตะวันออก ตั้งแต่ตลาดยิงเจริญ สะพานใหม่ ถึงสะพานบางบัว ระยะทางประมาณ 7 กิโลเมตร (แสง พงษ์สุข, 2542 : 1) ได้รวมตัวกันจัดตั้งเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อร่วมมือกันจัดการน้ำในคลอง ซึ่งมีสภาพเน่า มีสีดำ กลิ่นเหม็น และมีขยะลอย ที่สำคัญชาวบ้านกลุ่มนี้ต้องการพิสูจน์ให้สังคมรู้ว่า ขยะที่อยู่ในคลองไม่ได้เกิดจากชุมชนริมคลองเพียงอย่างเดียว พวกเขาพบว่า ขยะเกิดจากหลายแหล่งด้วยกัน ได้แก่ ตลาด โรงงาน หมู่บ้าน รวมทั้งท่อระบายน้ำจากถนนที่ระบายน้ำเสียลงคลอง เป็นต้น และปี พ.ศ. 2546 ได้ดำเนินการโครงการบ้านมั่นคง ทำให้สภาพบ้านเรือนส่วนใหญ่เป็นตึกปูน 1-3 ชั้น บางหลังก็ยังเป็นไม้อยู่ แม้บ้านจะสร้างติดกันเพราะเนื้อที่จำกัด แต่ก็ทำให้ชุมชนดูดีขึ้นมาก มีการทำทางคอนกรีตเลียบบคลองเป็นเส้นทางหลักในชุมชน แบ่งซอยทำทางลาดปูนสำหรับเดิน มอเตอร์ไซด์ และจักรยาน ส่วนรถยนต์จอดไว้นอกชุมชนในเขตทหาร ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่ยังคงมีอาชีพรับจ้างรับราชการ และมีการค้าขายมากขึ้น น้ำดื่มมีทั้งน้ำประปาและเริ่มมีน้ำขวดเข้ามา ส่วนน้ำใช้ ใช้น้ำประปา ส้วมก็จะเป็นส้วมซึม ชักโครกอยู่ในบ้าน สำหรับภาชนะและวัสดุต่างๆ ที่ใช้ในชีวิตประจำวันเริ่มเปลี่ยนไป มีความซับซ้อนยากแก่การทำลายมากขึ้น เช่น กระเบื้อง แก้ว เมลามีน พลาสติก สังกะสี ตะกั่ว เหล็ก ทอง เหลือง ทองแดง อลูมิเนียม และโลหะอื่นๆ การจัดการขยะเริ่มมีระบบมากขึ้น มีถังขยะรองรับตามจุดที่กำหนดขึ้นริมคลอง 4 จุดเพื่อให้เรือของ กทม.มาเก็บขนไปจัดการ

1.2 การมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของชุมชนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ในยุคแรกการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการขยะจะมีลักษณะต่างคนต่างทำจนถึงปีพ.ศ. 2542 จึงมีการจัดตั้งเครือข่ายสิ่งแวดล้อมคลองบางบัวขึ้น ชุมชนมีการทำกิจกรรมร่วมกับภาครัฐ สถาบันการศึกษา อาทิ ผ้าป่าขยะทอดที่วัดบางบัว การเก็บรวบรวมขยะให้เขตมาเก็บขนทางเรือ เสนอของบฯ ทำท่าพักขยะ และขอถังขยะมาวางตามจุดพัก มีการเก็บขยะในวันสำคัญต่างๆ เมื่อเข้าสู่ยุคของบ้านมั่นคง ชุมชนทั้งเด็กและผู้ใหญ่ได้ร่วมกิจกรรมกับหน่วยงานต่างๆ เกี่ยวกับการจัดการขยะมากขึ้น ตัวอย่างเช่น

ปี 2547 ร่วมทำปุ๋ยน้ำชีวภาพจากขยะเปียกโดยได้รับการสนับสนุนจากสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (NIDA)

ปี 2549 การเป็นพี่เลี้ยงเด็กทำกิจกรรมโครงการ TO BE NUMBER ONE นอกชุมชน

ปี 2552 ร่วมกับธนาคารออมสิน และกรมธนารักษ์ ทำกิจกรรม “ขยะแลกไข่”

ปี 2553 ร่วมกับตัวแทนขององค์การสหประชาชาติ (UN) เครือข่ายสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว และกองพันทหารราบที่ 2 กรมทหารราบที่ 11 รักษาพระองค์ เทน้ำหมักชีวภาพลงคลองบางบัว

เป็นการกำจัดขยะประเภทกากตะกอน

ปี 2554 ปลุกจิตสำนึกเด็กในการจัดการขยะร่วมกับบริษัท แอ็คชั่น เอ็ด ประเทศไทย (จำกัด)

ปี 2554 ร่วมกับมูลนิธิหทัยธรรม นำ EM บอลโยนลงน้ำ เพื่อย่อยสลายขยะที่เป็นกากตะกอน

ปี 2555-2556 ร่วมกับอาจารย์มหาวิทยาลัยเกริก ทำวิจัยโครงการแนวทางการจัดการขยะ และร่วมทำกิจกรรม “รณรงค์ทำความสะอาด” กับสถาบันการศึกษาต่างๆ

ภาพที่ 1 การมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนในกิจกรรมการทอดผ้าป่าขยะ เมื่อวันที่ 5 มิถุนายน 2548 ณ วัดเทวสุนทร เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร

ภาพที่ 2 กิจกรรมการรณรงค์รักษาความสะอาดร่วมกับบริษัท แอ็คชั่น เอ็ด ประเทศไทย (จำกัด) เมื่อวันที่ 24 ธันวาคม 2555 ณ บ้านมั่นคงชุมชนบางบัว

2. การศึกษาเพื่อหาแนวทางในการจัดการขยะของเด็กและเยาวชน

จากการประชุมกับนักวิจัยชุมชนในเบื้องต้น ทำให้ทราบว่า นักวิจัยบางคนมีความรู้พื้นฐานในเรื่องของขยะบ้าง เช่น ชนิดของขยะ และการคัดแยกขยะ ซึ่งส่วนหนึ่งขาลังสอนให้คัดแยกขยะเพื่อต่อการซื้อขาย แต่การมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนในการพัฒนาชุมชน และการวิจัยชุมชนแบบมีส่วนร่วมนั้น ยังไม่มีรูปแบบที่ชัดเจน ซึ่งน่าจะเกิดมาจากการขาดความเข้าใจ ดังนั้น เพื่อให้มีความรู้พื้นฐานก่อนการทำวิจัย จึงมีการทำความเข้าใจระหว่างนักวิจัยกับนักวิจัยชุมชนในประเด็นที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย 1) คนกับสิ่งแวดล้อม 2) การมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนในการพัฒนาชุมชน และ 3) การวิจัยชุมชนแบบมีส่วนร่วม กิจกรรมการจัดการศึกษามี 2 ครั้ง เมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2555 และ วันที่ 23 มิถุนายน 2556

เป้าหมายหลักของการจัดการศึกษา คือ การสร้างความเข้าใจแก่นักวิจัยชุมชนว่า ขยะสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้เกือบทั้งหมด เพียงชุมชนช่วยกันคัดแยกเพื่อนำกลับมาใช้ใหม่ด้วยวิธีการต่างๆ ตามหลัก 8R (เช่น Reuse Recycle) ตัวอย่างเช่น

- ลดการใช้ (Reduce) เช่น การนำตะกร้าหรือถุงผ้าไปซื้อของ โดยไม่รับถุงพลาสติก
- ใช้สินค้าชนิดเติม (Refill) เพื่อลดการใช้บรรจุภัณฑ์ที่ไม่จำเป็น เช่น แกลลอนบรรจุน้ำยาล้างสุขภัณฑ์
- นำมาใช้ใหม่ได้เลย (Reuse) เช่น กระดาษที่ใช้แล้วหน้าหนึ่ง หรือเสื้อผ้าที่มีขนาดเล็กก็ให้เด็กๆ ใส่ได้ เป็นต้น
- ขยะที่สามารถขายได้ จะถูกนำไปผ่านกระบวนการ (Recycle) แล้วผลิตเป็นของใช้ใหม่ เช่น พลาสติกเป็นการลดการใช้ทรัพยากร

จากวิธีการที่ยกตัวอย่างมานี้ หากชาวบ้านร่วมมือกันปฏิบัติจะทำให้ขยะเหลือทิ้งน้อยลง นอกจากทำให้ชุมชนมีรายได้จากการขายขยะแล้ว ยังเป็นการลดภาระการเก็บขนและกำจัดของ กทม. แก่ปัญหาขยะตกค้างซึ่งจะทำให้สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมจากการเน่าและ

มีกลิ่นเหม็นรบกวนอีกด้วย

3 แนวคิดการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนในการพัฒนาชุมชน

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนที่เรียกว่า **นักวิจัยชุมชน** โดยพิจารณาจากแนวคิดการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนของบาร์บารา แฟรงคลิน และแนวคิดของเกริสัน แลนด์สทาวน์ โดยเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงระดับการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนบ้านมั่นคงชุมชนบางบัว ตามบันไดการมีส่วนร่วมของสมพงษ์ จิตระดับ (2554) ซึ่งได้กล่าวถึงบันไดการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชน โดยสังเคราะห์จากแนวคิดของบาร์บารา แฟรงคลิน (Barbara Flanklin) และเกริสัน แลนด์สทาวน์ (Gerison Landsdowne) กล่าวโดยสรุป คือ การมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนในการทำงานกับผู้ใหญ่นั้น เริ่มต้นจากการมีผู้ใหญ่เป็นผู้จัดการหรือจัดการไล่ระดับไปจนถึงระดับที่เด็กและเยาวชนสามารถตัดสินใจเอง โดยเป็นผู้ริเริ่มและมีผู้ใหญ่ร่วมตัดสินใจ ซึ่งเป็นระดับที่สูง

เมื่อพิจารณาการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนบ้านมั่นคงชุมชนบางบัว จะพบว่า การมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนได้รับการพัฒนาขึ้นมาโดยลำดับ กล่าวคือ จากอดีต ในกิจกรรมของเครือข่ายสิ่งแวดล้อมสายคลองบางบัว เด็กๆ จะมีฐานะเป็นเพียงไม่ประดับ เข้าร่วมเป็นพิธี ซึ่งเท่ากับระดับการมีส่วนร่วมในระดับต้นคือแถบสีน้ำเงิน ในเวลาต่อมา เด็กได้เข้าร่วมเป็นสมาชิก TO BE NUMBER ONE เด็กได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่บางอย่าง บางเรื่องผู้ใหญ่ต้องหารื้อกับเด็ก และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เช่น การประกวดกลุ่ม TO BE NUMBER ONE นักวิจัยชุมชนที่เป็นสมาชิกกลุ่ม TO BE NUMBER ONE จำนวน 3 คน ได้แก่ น้องอาย น้องไบเตย และน้องเก็ด โดยน้องอายเป็นประธานกลุ่ม และมีพี่เลี้ยง คือ คุณตุ้ย พลอยขาว และคุณสนธิ ศุภะคะ ซึ่งพบว่า เด็กและเยาวชนบ้านมั่นคงฯ ได้รับรางวัลจากการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาและแก้ไขปัญหาชุมชน ทั้งเรื่องขยะและน้ำเสีย เมื่อเดือนมีนาคม 2554

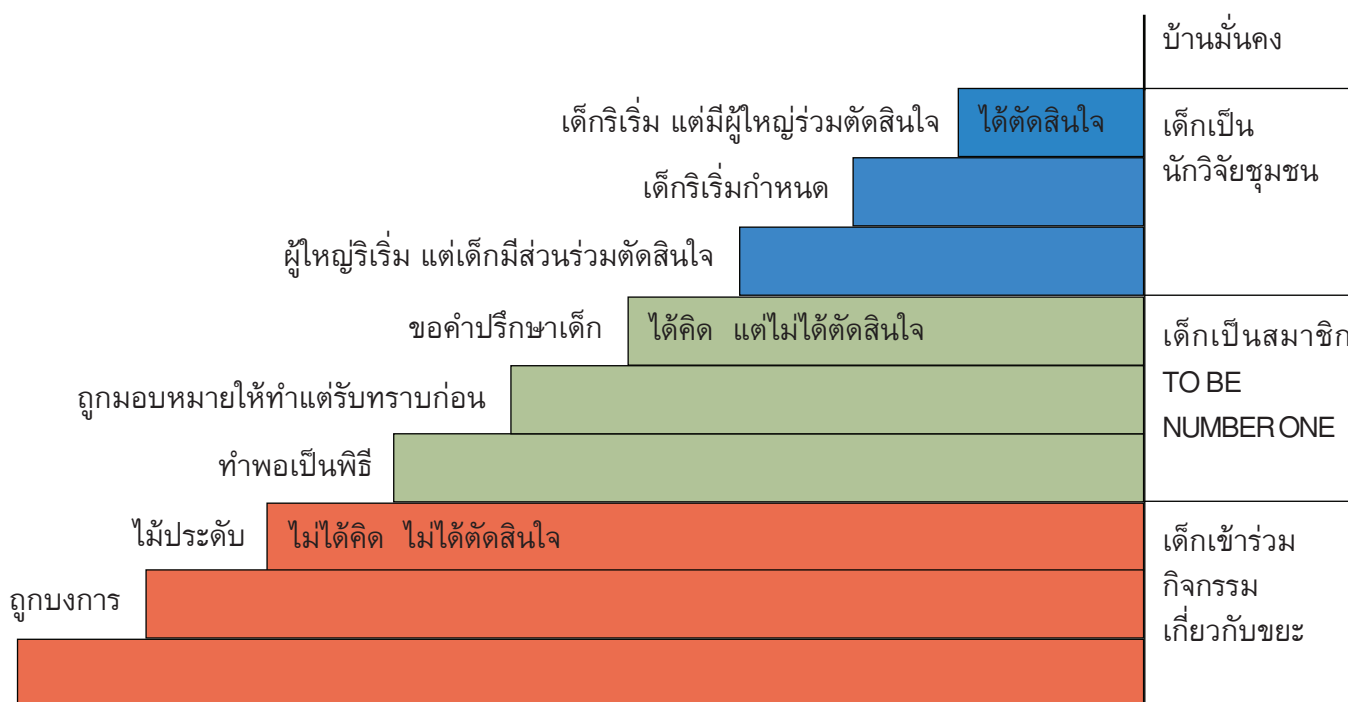
ภาพที่ 3 การทำกิจกรรมของกลุ่ม TO BE NUMBER ONE ร่วมกับกรมการทหารสื่อสาร

ภาพที่ 4 น้องอายุประธานกลุ่ม TO BE NUMBER ONE เข้ารายงานในวันรับโล่รางวัลจากทูลกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี เมื่อเดือนมีนาคม 2554

ในการเข้าร่วมกิจกรรม TO BE NUMBER ONE ทำให้เด็ก ๆ มีระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในแถบสีเขียว เด็กได้คิดด้วยตนเอง แต่อาจยังไม่ได้ตัดสินใจด้วยตัวเองเต็มร้อย เพราะมีผู้ใหญ่และหน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบมาเกี่ยวข้อง จนกระทั่งเด็กได้เข้ามาเป็นนักวิจัยชุมชนจากกระบวนการวิจัยนี้ ทำให้เด็กและเยาวชนสามารถยกระดับการมีส่วนร่วมให้ขึ้นมาถึงระดับสีแดง โดยในขั้นเริ่มต้น ผู้ใหญ่จะเป็นผู้คิดริเริ่มปัญหา และร่วมกันหาทางแก้ไข โดย

ได้ชักนำเด็กและเยาวชนเข้ามาร่วมกระบวนการในการตัดสินใจที่จะแก้ไขปัญหาขยะ และการหาแนวทางการจัดการร่วมกัน เมื่อเด็กได้เข้าร่วมกระบวนการ ทำให้เด็กได้ร่วมวิเคราะห์ปัญหา สาเหตุ และสถานการณ์ปัจจุบันของปัญหา เด็กจึงเริ่มวางแผน ศึกษาเรียนรู้ กำหนดวิธีการและรูปแบบการศึกษา รวบรวม วิเคราะห์ ซึ่งส่งผลให้เด็กมีศักยภาพมากพอที่จะริเริ่มกำหนดปัญหาและรูปแบบได้เอง

ภาพที่ 5 แผนผังเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมของเด็กกับขั้นตอนการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชน ในการทำงานร่วมกับผู้ใหญ่ของ สมพงษ์ จิตระดับ

ที่มา : ดัดแปลงจาก สมพงษ์ จิตระดับ (2554 : 24)

เกณฑ์ของแกริสัน แลงส์ดาวน์ (Gerison Landowne) ได้ระบุแนวทางการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนในการตัดสินใจร่วมกับผู้ใหญ่ไว้ 3 แนวทาง คือ

- 1) แนวทางการปรึกษาหารือ ได้แก่ ผู้ใหญ่ริเริ่ม นำ และควบคุมบทบาทของเด็ก ซึ่งสรุปว่า เด็กไม่ได้ร่วมคิด ไม่ได้ร่วมตัดสินใจ
- 2) แนวทางการมีส่วนร่วม ได้แก่ ผู้ใหญ่ริเริ่ม เด็กมีส่วนร่วมในกระบวนการและติดตามผล สรุปแนวทางนี้คือ เด็กได้ร่วมคิด แต่ไม่ได้ร่วมตัดสินใจ
- 3) แนวทางในการริเริ่ม ได้แก่ เด็กและเยาวชนกำหนดประเด็นปัญหาและเป็นผู้นำ ผู้ใหญ่เป็นผู้สนับสนุน สรุปแนวทางนี้คือ เด็กได้คิด และได้ตัดสินใจ

สำหรับ บาร์บารา แฟรงคลิน (Barbara Franklin) ได้แบ่งระดับการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนในการทำงานร่วมกับผู้ใหญ่

ออกเป็น 10 ระดับ ซึ่งผู้วิจัยจะนำมาเปรียบเทียบกับแนวคิดของแกริสัน แลงส์ดาวน์ และสมพงษ์ จิตระดับ ได้ดังนี้

จากตารางที่ 1 เมื่อพิจารณาระดับการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนในการทำงานร่วมกับผู้ใหญ่ ตามแนวคิดของ บาร์บารา แฟรงคลิน แกริสัน แลงส์ดาวน์ และสมพงษ์ จิตระดับ จะเห็นได้ว่าระดับการมีส่วนร่วมตามแนวคิดของแต่ละคน ไม่แตกต่างกันมากนัก และสำหรับเด็กและเยาวชนบ้านมั่นคงชุมชนบางบัว มีพัฒนาการการมีส่วนร่วมที่ดีขึ้นโดยลำดับ และหากมีการสนับสนุนให้เด็กมีกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง และเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงบทบาทเต็มที่ จะทำให้การมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนมีการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนและเป็นการเปลี่ยนแปลงในเชิงบวกต่อการพัฒนาชุมชนและสังคม

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชน บ้านมั่นคงชุมชนบางบัว ในการทำงานร่วมกับผู้ใหญ่ กับแนวคิดของบาร์บารา แฟรงคลิน สมพงษ์ จิตระดับ และแกริสัน แลงส์ดาวน์

ระดับ	แนวคิดของ บาร์บารา แฟรงคลิน	แนวคิดของ สมพงษ์ จิตระดับ	แนวคิดของ แกริสัน แลงส์ดาวน์	การมีส่วนร่วมของเด็ก บ้านมั่นคง
ระดับ 0	เด็กและเยาวชนถูกละเลย	ถูกบงการ	แนวทางการปรึกษาหารือ	เด็กเข้าร่วมกิจกรรมผ้าป่าขยะ
ระดับ 1	ผู้ใหญ่กำหนดกฎและตัดสินใจทั้งหมด			
ระดับ 2	ผู้ใหญ่กำหนด ให้เหตุผลและอธิบาย			
ระดับ 3	ผู้ใหญ่กำหนด เด็กได้ร่วมรับฟัง และคล้อยตาม	ไม่ระดับ		
ระดับ 4	ผู้ใหญ่กำหนดกิจกรรมให้ทำ เด็กๆ เป็นผู้ปฏิบัติตาม	ทำพอเป็นพิธี		เด็กเข้าร่วมโครงการ TO BE NUMBER ONE
ระดับ 5	ผู้ใหญ่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ เด็กได้ตัดสินใจในประเด็นเล็กๆ	ถูกมอบหมายให้ทำแต่รับทราบก่อน	แนวทางการมีส่วนร่วม	
ระดับ 6	ผู้ใหญ่ให้เด็กแสดงความคิดเห็น	ขอคำปรึกษาเด็ก		
ระดับ 7	ผู้ใหญ่หารือกับเด็ก และตัดสินใจร่วมกัน	ผู้ใหญ่ริเริ่ม เด็กมีส่วนร่วมตัดสินใจ		
ระดับ 8	ผู้ใหญ่กับเด็กตัดสินใจร่วมกัน	เด็กริเริ่มกำหนดผู้ใหญ่ร่วมตัดสินใจ	เด็กริเริ่มกำหนดผู้ใหญ่ร่วมตัดสินใจ	เด็กเป็นนักวิจัยชุมชน
ระดับ 9	เด็กและเยาวชนนำ ผู้ใหญ่สนับสนุน			
ระดับ 10	เด็กและเยาวชนริเริ่มกำหนด และตัดสินใจ			

ภาพรวมของกิจกรรมการวิจัย

ตลอดโครงการวิจัย ทั้งนักวิจัยวิชาการและนักวิจัยชุมชน ได้ดำเนินกิจกรรมหลายประเภท ดังตัวอย่างกิจกรรมที่จะยกมาแสดง ดังนี้

1) กิจกรรมการให้ความรู้แก่ชุมชน

ภาพที่ 6 การมีส่วนร่วมในการเพิ่มพูนความรู้

จากภาพที่ 6 เป็นกิจกรรมการเสริมสร้างความรู้แก่ชุมชน เพื่อให้มีความรู้พื้นฐานในเรื่องของคนกับสิ่งแวดล้อม ชยะและการจัดการ การมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนในการพัฒนาชุมชนเป็นการอบรม โดยใช้ PowerPoint Presentation ประกอบการบรรยาย มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับชนิดของขยะ รวมถึงการทำกิจกรรมสำรวจชนิดของขยะที่ตกค้างในชุมชน บ้านที่ชนิดขยะและนำมาจำแนกประเภทขยะเพื่อนำไปสู่การจัดการขยะที่ถูกต้อง มีผู้เข้าอบรมทั้งเด็กและผู้ใหญ่ 24 คน (รวมนักพัฒนาองค์กรเอกชน 1 คน) เมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2555 นอกจากนี้ ยังอบรมให้ความรู้ในเรื่องวิธีการลดปริมาณขยะด้วย 8R (Reduce Reuse Recycle Refill Repair Reject Recovery Return) การจัดการขยะแต่ละประเภทถึงขยะสาธารณะสำหรับทั้งขยะประเภทต่าง ๆ การดัดแปลงขยะเพื่อเพิ่มมูลค่า ใช้วิธีการเขียนบนแผ่นกระดาษ Flip Chart ประกอบการบรรยาย และทำกิจกรรมเกี่ยวกับการใช้ซ้ำกระดาษโดยการพับถุงบรรจุขนม มีผู้เข้าอบรมทั้งเด็กและผู้ใหญ่จำนวน 34 คน เมื่อวันที่ 23 มิถุนายน 2556 มีการวัดความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่อบรมหลังจากกิจกรรม

2) กิจกรรมการสำรวจขยะในชุมชน

การสำรวจขยะที่ตกค้างในชุมชน

การเดินสำรวจสภาพชุมชน

กิจกรรม เก็บขยะทำความสะอาดชุมชน

ภาพที่ 7 การมีส่วนร่วมในการสำรวจและเก็บขยะในชุมชน

จากภาพที่ 7 มีการทำกิจกรรมสำรวจขยะในชุมชน หลังจากฟังบรรยายจากผู้วิจัย เมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2555 เพื่อให้ นักวิจัยชุมชนได้รับรู้ปัญหาชุมชน สภาพแวดล้อมที่เกิดจากผลกระทบของการทิ้งขยะ และชนิดของขยะที่ตกค้างในชุมชน โดยมีเด็กร่วมสำรวจ 18 คน นอกจากนี้ เมื่อวันที่ 11 มีนาคม 2555 ยังร่วมสำรวจสภาพแวดล้อมทั้งชุมชน โดยมีนักวิจัยชุมชน 9 คน ร่วมเดินกับผู้วิจัย เพื่อให้เห็นสภาพชุมชนโดยรวมและเป็นการประชาสัมพันธ์โครงการวิจัยด้วย และสามารถนำไปวางแผนเก็บรวบรวมข้อมูล รวมถึงการทำกิจกรรมทำความสะอาดชุมชน เมื่อวันที่ 23 เมษายน 2556 เพื่อสร้างจิตอาสา โดยการร่วมกันเก็บขยะที่ถูกทิ้งบนบกและในลำคลอง ซึ่งมีชาวบ้านทั้งเด็กและผู้ใหญ่ร่วมกิจกรรมดังกล่าวประมาณ 25-30 คน

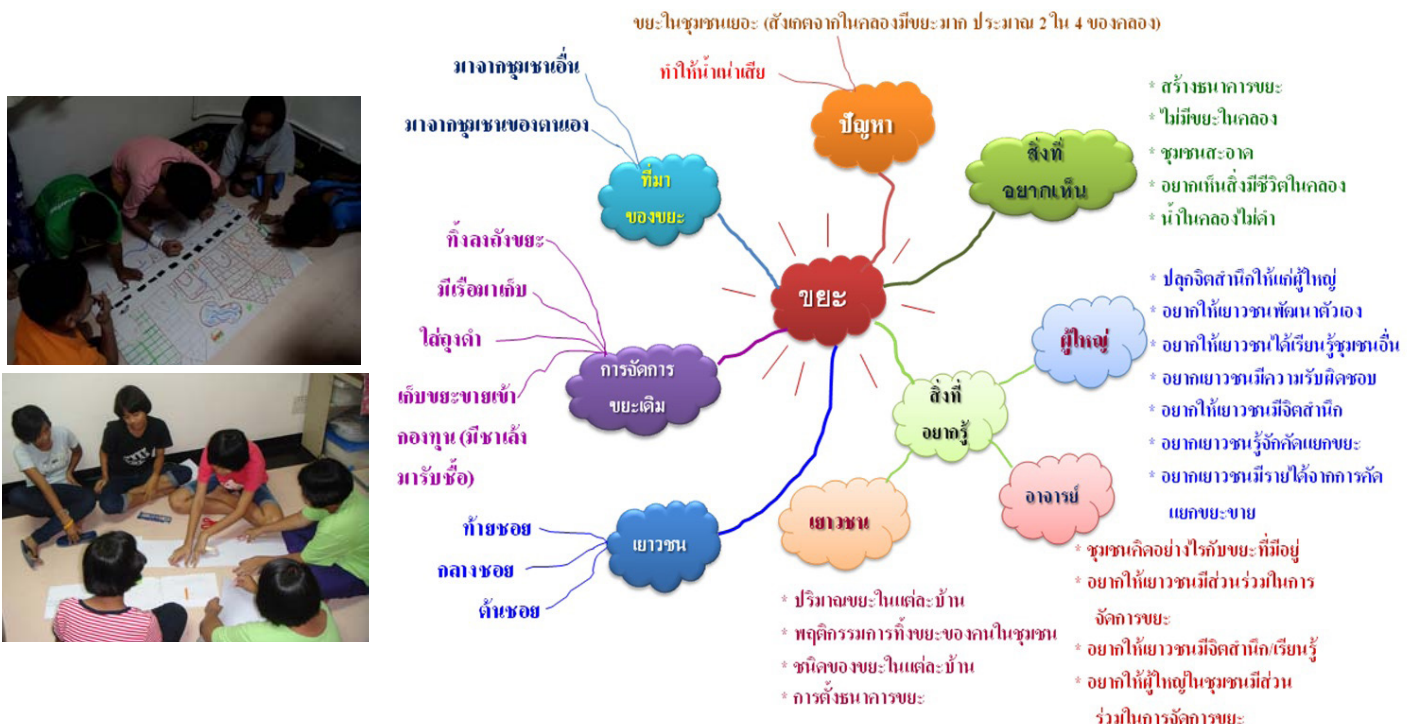
3) กิจกรรมการดำเนินงาน

ภาพที่ 8 การศึกษาดูงานชุมชนต้นแบบ

ภาพที่ 8 การศึกษาดูงานชุมชนต้นแบบ คือ ชุมชนพบสุข อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ซึ่งประสบความสำเร็จในการจัดการขยะโดยชุมชน เมื่อวันที่ 2 มีนาคม 2555 โดยการฟังบรรยายสรุปจากประธานชุมชน เน้นการจัดการขยะโดยชุมชน การมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนในการจัดการขยะ วิธีการนำขยะแต่ละประเภทมาใช้ประโยชน์ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องธนาคารขยะกับตัวแทน อสม.จิว ดูสภาพแวดล้อมชุมชน และดูวิธีการนำขยะสดมาทำน้ำหมักชีวภาพและผลิตภัณฑ์อื่นๆ จากนั้นหมักชีวภาพ มีผู้ร่วมศึกษาดูงานทั้งเด็กและผู้ใหญ่ 12 คน ทำการประเมินผลหลังศึกษาดูงาน

4) กิจกรรมการพัฒนาโจทย์การวิจัยร่วมกัน

ภาพที่ 9 การมีส่วนร่วมในการคิดโจทย์การวิจัย

จากภาพที่ 9 นักวิจัยชุมชนร่วมกันคิด ตั้งแต่คิดพัฒนาโจทย์วิจัย (เมื่อวันที่ 2 และ 7 เมษายน 2555) เพื่อร่วมคิดวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ในประเด็นของปัญหายะ สภาพปัญหายะของชุมชน ผลกระทบที่เกิดจากการทิ้งขยะไม่ถูกวิธี การจัดการขยะของชุมชน ความต้องการของเด็กและเยาวชน ผู้ใหญ่ในชุมชนที่เป็นนักวิจัยชุมชน รวมถึงนักวิจัยซึ่งเป็นนักวิชาการที่ต้องการนำความรู้เข้าไปช่วยพัฒนา และแก้ไขปัญหายะชุมชน ตลอดจนสิ่งที่นักวิจัยชุมชนอยากให้เป็นอย่างหลังจากการทำวิจัยเสร็จสิ้น

5) กิจกรรมการวางแผน เก็บข้อมูล และร่วมวิเคราะห์/ประเมินผล

ภาพที่ 10 การร่วมวางแผน เก็บข้อมูล และวิเคราะห์/ประมวลผลของทีมวิจัย

จากภาพที่ 10 นักวิจัยชุมชนร่วมวางแผนในการเก็บข้อมูล เมื่อวันที่ 16 มิถุนายน 2556 โดยแบ่งนักวิจัยออกเป็นทีม และแบ่งชุมชนออกเป็นโซน ให้แต่ละทีมรับผิดชอบแต่ละโซน เพื่อให้เก็บข้อมูลครอบคลุมกระจายทั้งชุมชน ต้น กลาง และท้ายชุมชน หลังจากนั้น จึงเก็บรวบรวมข้อมูล ในช่วงเดือนมิถุนายน-กรกฎาคม 2556 โดยการสัมภาษณ์ชาวบ้านด้วยแบบสอบถามที่ร่วมกันสร้างขึ้น และนำแบบสอบถามที่รวบรวมได้มาร่วมกันวิเคราะห์วันที่ 3 และ 7 สิงหาคม 2556

6) กิจกรรมการประชาสัมพันธ์

ภาพที่ 11 การร่วมเขียนป้ายประชาสัมพันธ์

ภาพที่ 11 นักวิจัยชุมชนร่วมกันสร้างเครื่องมือในการประชาสัมพันธ์ เมื่อวันที่ 7 สิงหาคม 2556 ณ ห้องสมุดชุมชนบ้านมั่นคง ชุมชนบางบัว เพื่อใช้ในการเดินรณรงค์ ในวันที่ 12 สิงหาคม 2556 โดยเครื่องมือที่เด็กสร้างขึ้นเป็นสื่อที่เกิดจากความคิด จินตนาการ ผสมผสานความรู้ที่นักวิจัยเคยอบรมให้ ได้แก่ หลักการลดขยะโดยใช้ 8R ชนิดของขยะ ถึงขยะแต่ละประเภท ภาพชุมชนที่สะอาด ภาพคลองที่มีขยะ ตลอดจนคำเชิญชวนให้คัดแยกขยะ ให้ทั้งขยะลงถัง เป็นต้น

7) กิจกรรมการณรงค์ในชุมชน

ภาพที่ 12 การมีส่วนร่วมในการรณรงค์

ภาพที่ 12 นักวิจัยชุมชนร่วมกับเด็กๆ ในชุมชน และนักศึกษาที่อาสาสมัครกิจกรรมเดินรณรงค์ในวันแม่แห่งชาติ (12 สิงหาคม 2556) ทำดีเพื่อแม่ ให้ชาวบ้านคัดแยกขยะ และทิ้งขยะให้ถูกวิธี โดยใช้สื่อที่นักวิจัยชุมชนคิดและเขียนขึ้นเอง เด็กๆ เดินรณรงค์ตั้งแต่หัวชุมชนถึงท้ายชุมชนบนทางคอนกรีตเลียบบคลอง เพื่อเชิญชวนและรณรงค์ให้ชาวบ้านได้ร่วมคัดแยกขยะในครัวเรือนและทิ้งขยะในถังรวม

8) กิจกรรมการวิเคราะห์และคืนข้อมูลให้ชุมชน

ภาพที่ 13 การวิเคราะห์และคืนข้อมูลให้ชุมชน

ภาพที่ 13 การวิเคราะห์ข้อมูลโดยชุมชน เมื่อวันที่ 14 สิงหาคม 2556 เพื่อเป็นการทบทวนผลการวิจัย และตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่ทีมวิจัยสรุปผล ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยมีผู้เข้าร่วมวิเคราะห์จำนวน 19 คน ประกอบด้วย ตัวแทนกลุ่มต่างๆ ของบ้านมั่นคงชุมชนบางบัว ได้แก่ นักวิจัยชุมชน ชาวบ้าน กรรมการชุมชน ตลอดจนเครือข่ายชุมชนสายคลองบางบัว ทำการวิเคราะห์ผลทั้งหมดทุกประเด็นที่ศึกษา แล้วนำผลการวิเคราะห์มาปรับปรุง เพิ่มเติม และปรับแก้ข้อมูลที่อาจมีการคลาดเคลื่อน เช่น ลำดับเหตุการณ์ต่างๆ ในแต่ละช่วงเวลา เพื่อให้รายงานผลการวิจัยมีความถูกต้องและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

9) กิจกรรมการนำเสนอผลงานวิจัยเพื่อแลกเปลี่ยนในเวทีต่างๆ

ลพบุรี

มหาวิทยาลัยเกริก

ลาดกระบัง
2 ครั้ง

ภาพที่ 14 มีส่วนร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้และนำเสนอผลการวิจัย

ภาพที่ 14 นักวิจัยชุมชนร่วมนำเสนอและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเวทีนักวิจัยในเครือข่ายโหนดสุวรรณภูมิ ที่มีการวิจัยหลากหลายเรื่อง ทำให้นักวิจัยได้รับประสบการณ์ ทั้งในเรื่องของกระบวนการทำวิจัย การเรียนรู้ที่จะแก้ไขปัญหาอุปสรรคในการทำวิจัย รวมถึงประสบการณ์ ในการนำเสนอผลการวิจัยต่อเวทีสาธารณะ โดยเฉพาะนักวิจัยชุมชนที่เป็นเด็กและเยาวชน โดยมีการนำเสนอทั้งหมด 5 ครั้ง ดังนี้

- วันที่ 8-9 กันยายน 2555 ที่วิทยาลัยเทคโนโลยีการเกษตร ลพบุรี จังหวัดลพบุรี
- วันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2556 ที่สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง กรุงเทพฯ
- วันที่ 19 สิงหาคม 2556 ที่มหาวิทยาลัยเกริก กรุงเทพฯ
- วันที่ 31 สิงหาคม - 1 กันยายน 2556 ที่ศูนย์ศิลปาชีพบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- วันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2557 ที่สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง กรุงเทพฯ

จากการสังเกตของผู้วิจัย นักวิจัยชุมชนทั้งเด็กและผู้ใหญ่มีพัฒนาการที่ดีขึ้นตามลำดับ จากเวทีแรกจนถึงเวทีสุดท้าย และวิธีการนำเสนอที่เด็กจะทำได้ดี คือ การนำเสนอเป็นทีม ผู้วิจัยเชื่อว่า หากมีเวทีให้เด็กได้ฝึกนำเสนอบ่อยๆ จะทำให้นักวิจัยชุมชนสามารถ พัฒนาการนำเสนอให้ดีขึ้นได้

10) กิจกรรมการกระตุ้นชุมชน

หลังที่ 1

หลังที่ 2

หลังที่ 3

หลังที่ 4

หลังที่ 5

การสำรวจและให้คะแนนบ้าน
ตัวอย่าง

การติดป้ายบ้าน
ตัวอย่าง

ภาพที่ 15 นักวิจัยชุมชนร่วมกันคัดเลือกบ้านตัวอย่างการจัดการขยะที่ดี ให้คะแนน ติดป้ายหน้าบ้าน และมอบกิ่งมะนาว เพื่อขอบคุณที่ร่วมโครงการบ้านตัวอย่างฯ

ภาพที่ 15 เพื่อเป็นการกระตุ้นและจูงใจให้ชาวบ้านร่วมกันคัดแยกขยะ ทั้งขยะให้ถูกต้อง มีการจัดภูมิทัศน์ของบ้านให้สวยงามซึ่งจะมีผลในภาพรวมของชุมชนด้วย ดังนั้น นักวิจัยชุมชนจึงคิดหาวิธีการ คือ หาบ้านตัวอย่างการจัดการขยะในครัวเรือนที่ดี จำนวน 5 หลัง ผู้วิจัยและนักวิจัยชุมชนได้เข้าไปเชิญชวนให้บ้านดังกล่าวเข้าร่วมโครงการและขออนุญาตนำเด็กฯ นักวิจัยชุมชนเข้าชม และให้คะแนน เมื่อวันที่ 14 สิงหาคม 2556 เพื่อเป็นตัวอย่างแก่บ้านอื่นๆ ในชุมชนเรื่องการจัดการขยะที่ดี จากการประชุมที่นักวิจัยชุมชนได้กำหนดเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

- ความสวยงาม สะอาด ทั้งตัวบ้าน และการรักษาความสะอาดในบ้านและนอกบ้าน
- การจัดระเบียบรอบบ้าน ดูว่ามีการวางสิ่งของเป็นระเบียบ ไม่มีของวางเกะกะ
- ไม่มีขยะ (การจัดการขยะ) ดูว่ามีขยะตกค้างในบริเวณบ้านหรือไม่ ทั้งรอบนอกและในบ้าน
- การจัดภูมิทัศน์ คือ มีการจัดสิ่งแวดล้อมรอบบ้าน เช่น

มีไม้ประดับ หรือต้นไม้ตกแต่งรอบบ้านให้บรรยากาศดี อาจมีที่นั่งมุงตากแห้งสวยงาม

● **ไมตรีของเจ้าของบ้าน** เด็กๆ ต้องการให้มีข้อนี้ ทั้งนี้ เพราะในชุมชนส่วนใหญ่จะมีความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนบ้านใกล้เคียงบ้านตนเองมากกว่าเพื่อนบ้านที่อยู่ไกลออกไป โดยน้องอายุบอกว่า “..หนูก็อยากเดินไปทำขยะชุมชนเหมือนกัน ยังไม่เคยเดินไปดูเลย อยู่ก็แต่บ้านและเห็นบ้านใกล้เคียงเท่านั้น..” ดังนั้น สำหรับเด็กๆ แล้ว การต้อนรับหรือมิตรไมตรีของเพื่อนบ้านที่อยู่ไกลออกไปจากบ้านตนเองคงจะมีความสำคัญ อีกทั้งความเป็นชุมชนเมือง และเป็นชุมชนแออัดมาก่อน ต่างคนต่างอยู่ ความคุ้นเคยจึงมีเพียงบ้านใกล้เคียงเท่านั้น คะแนนในข้อนี้จึงอาจเป็นข้อที่ไม่เกี่ยวกับการจัดการขยะ แต่ทุกคนลงมติและเห็นพ้องกันว่าน่าจะมีข้อนี้ด้วย ทำให้มีคะแนนรวม 50 คะแนน ข้อละ 10 คะแนน มีเด็กๆ ร่วมกิจกรรม 16 คน ที่สามารถให้คะแนนได้ 10 คน อีก 6 คน เป็นทีมงานช่วยวิจารณ์บ้านแต่ละหลังว่าสะอาดและสวยงามอย่างไร ผลการให้คะแนนทั้ง 5 หลัง คะแนนไม่ต่างกันมากนัก แต่สามารถเรียงอันดับ 1 ถึง 5 ได้

การถอดบทเรียนการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชน

หลังจากงานวิจัยเสร็จสิ้น ผู้วิจัยได้สรุปผลจากการมีส่วนร่วมของนักวิจัยชุมชนและนักวิจัยเองโดยการถอดบทเรียนในประเด็นการมีส่วนร่วม ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของเด็กในการพัฒนาชุมชน การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นหลังจากการทำวิจัย สำหรับประเด็นการมีส่วนร่วม สรุปเป็น 3 กระบวนการ ได้แก่ กระบวนการเรียนรู้ในการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่นของนักวิจัย กระบวนการสร้างจิตสำนึก และกระบวนการมีส่วนร่วมโดยนักวิจัยชุมชนว่า สามารถมีส่วนร่วมทำอะไรบ้าง ด้วยวิธีการอย่างไร ผลที่เกิดขึ้นคืออะไร และการตั้งข้อสังเกตของผู้วิจัย สรุปได้ดังนี้

1) กระบวนการเรียนรู้ ในที่นี้จะนำเสนอบทเรียนที่สำคัญ คือ การเรียนรู้ที่จะทำงานร่วมกันระหว่างนักวิจัยกับนักวิจัยชุมชน ที่เป็นเด็กและเยาวชน โดยมีหนองสุวรรณภูมิทำหน้าที่เป็นที่เลี้ยงคอยให้คำแนะนำ และใช้วิธีการกระตุ้นให้นักวิจัยชุมชนได้แสดงความคิดเห็น ทำให้ผู้วิจัยได้เรียนรู้ในเรื่องการเข้าถึงและทำงานร่วมกับนักวิจัยชุมชน และนักวิจัยชุมชนเองก็ได้เรียนรู้ที่จะทำงานวิจัยกับนักวิจัยที่เป็นนักวิชาการเช่นกัน เพราะนักวิจัยแต่ละคนมีบุคลิกและ

ลักษณะการทำงานที่ต่างกันไป ที่สำคัญที่สุดคือ นักวิจัยวิชาการต้องสังเกตนักวิจัยชุมชนแต่ละคนว่า มีบุคลิกลักษณะอย่างไร วิธีชีวิตแต่ละวันทำอะไร หากต้องการความคิดเห็นจากเขาต้องทำอะไร เช่น การนัดนักวิจัยชุมชนที่เป็นเด็กและเยาวชนควรหลีกเลี่ยงวันจันทร์-ศุกร์ เนื่องจากเด็กต้องไปโรงเรียน หลีกเลี่ยงช่วงสอบเพราะเด็กต้องอ่านหนังสือ บางช่วงเด็กไม่อยู่เพราะเป็นช่วงกิจกรรมนอกค่ายของโรงเรียน หากจะนัดต้องเป็นเสาร์-อาทิตย์ ซึ่งช่วงเช้าเด็กต้องทำธุระส่วนตัว เช่น ทำงานบ้าน ซักผ้า ทำการบ้านกับเพื่อนๆ เป็นต้น ดังนั้น ต้องนัดช่วงบ่ายของวันเสาร์-อาทิตย์ หรือหากต้องการทำกิจกรรมทั้งวันก็ต้องนัดล่วงหน้าก่อนและควรเป็นวันอาทิตย์ เป็นต้น

นอกจากนี้ การเรียนรู้เพื่อเข้าถึงเด็ก ซึ่งแรกๆ ผู้วิจัยใช้วิธีการพูดคุยในห้องประชุม นั่งโต๊ะแบบเป็นทางการ ตามเป็นรายคนว่าใครคิดเห็นอย่างไร ซึ่งแม้จะได้คำตอบก็ใช้เวลาาน และคำตอบก็จะเหมือนๆ กัน การนัดหมายในช่วงแรกๆ ผู้วิจัยต้องมานั่งคอยเด็กๆ บางครั้งต้องใช้เสียงตามสาย เพื่อเรียกเด็กๆ มาประชุม เป็นอย่างนี้หลายครั้ง จนทำให้ผู้วิจัยต้องคิดทบทวนว่าสาเหตุเกิดจากอะไร จึง

ตารางที่ 2 สรุปการมีส่วนร่วมของนักวิจัยในกระบวนการวิจัย วิธีการ และผลที่เกิดขึ้น

ขั้นตอน	ทำอะไร	ทำอย่างไร	ผลที่เกิดขึ้น	ข้อสังเกต
กระบวนการเรียนรู้	ร่วมเป็นนักวิจัยชุมชน	เรียนรู้ -กระบวนการวิจัย -การทำงานร่วมกัน -ข้อมูลความรู้ -การแก้ไขปัญหา	-ชุมชนมีศักยภาพในการทำวิจัยเชิงวิชาการ -ชุมชนมีฐานความรู้ในการจัดการ -ชุมชนรู้จักแก้ปัญหาของตนเอง	นักวิจัยและนักวิจัยชุมชนมีการเรียนรู้ทั้งเชิงวิชาการและการปรับตัวเข้าหากันในการทำงาน
กระบวนการสร้างจิตสำนึก	-ร่วมประชาสัมพันธ์ -ร่วมเชิญชวน -ร่วมทำให้อุ	-บอกคนในชุมชนให้รู้ว่ากำลังทำอะไร -ชวนคนในชุมชนมาร่วมกิจกรรม -ทำกิจกรรม : ลด แยก ขาย ทิ้งให้ถูกที่ และ ธรรมชาติให้คนอื่นทำ	-คนในชุมชนรู้ว่า มีโครงการ -มีเด็กและผู้ใหญ่เข้าร่วมกิจกรรม -เด็กมีระเบียบวินัย กล้าคิด กล้าแสดงออก กล้าทำสิ่งที่ถูกต้อง	-เด็กได้คิด -เด็กสนุก -เด็กภูมิใจ -เด็กทำในสิ่งที่อยากบอกชุมชน -ผู้ใหญ่เข้าร่วม
กระบวนการมีส่วนร่วม	-ร่วมทำวิจัย -ร่วมสำรวจ -ร่วมกิจกรรม -ร่วมปรับ ร่วมเปลี่ยน -ร่วมปฏิบัติ	-ชวนคุย -ชวนกิน -ชวนคิด -ชวนทำ	-ได้ร่วมในกระบวนการคิด -ได้ร่วมในกระบวนการออกแบบ -ได้ร่วมในกระบวนการทำ	-เด็กห่างเกม -เด็กห่างยาเสพติด -เด็กใช้เวลาให้เป็นประโยชน์เพื่อส่วนรวม -เด็กมีพลัง

ตัดสินใจเข้าไปในชุมชนบ่อยๆ ค้นหาปัญหาแท้จริงว่าคืออะไร ผู้วิจัยได้ปรับเปลี่ยนวิธีการเข้าชุมชนโดยไม่ได้นัดหมายแต่ยก มาทำงานเพียงแต่เข้าไปเพื่อทำความคุ้นเคย โดยทักทาย นั่งคุย เดินเล่นในชุมชน เมื่อทำเช่นนั้นหลายๆ ครั้ง ในที่สุด ผู้วิจัยสังเกตเห็นเด็กๆ ที่เคยมาทำกิจกรรมกับโครงการได้เปลี่ยนพฤติกรรมไปเช่นกัน เช่น เมื่อผู้วิจัยทักทายสวัสดีก่อน เด็กๆ ก็จะเริ่มทักทายตอบ หลังจากนั้นไม่นาน เมื่อผู้วิจัยเข้าไปในชุมชน เด็กๆ ก็จะเริ่มทักทายก่อนว่า “สวัสดีค่ะ/ครับ อาจารย์น้ำ” ทำให้ผู้ใหญ่หลายๆ คนที่ไม่เคยสนใจหันมามอง และได้เห็นรอยยิ้มจากพวกเขา ผู้วิจัยได้ทำความรู้จักคุ้นเคยไปเรื่อยๆ แม้จะไม่ครบทุกคน แต่ก็มากพอที่จะทำให้ผู้วิจัยมีกำลังใจในการแก้ปัญหา ผู้วิจัยจึงเปลี่ยนวิธีคิด จากที่คิดตำหนิเด็กว่าไม่สนใจงาน ไม่รับผิดชอบ หันมาหาเหตุผลว่า ทำไมเด็กจึงไม่มาร่วมกิจกรรม เช่น เมื่อน้องอายุไม่ได้มาร่วมวิเคราะห์ข้อมูลตามเวลาที่นัดหมาย จึงได้ถามเด็กๆ ได้ความว่า “พี่อายุต้องไปซื้อกับข้าวที่ตลาด” และ “พี่อายุกลับมาแล้ว กำลังทำกับข้าวให้แม่กับหลานอยู่” ผู้วิจัยจึงบอกให้คนที่ว่างทำงานไปก่อน เมื่อน้องอายุเสร็จภาระงานที่บ้านก็จะมาร่วมทีมทำงานวิจัยต่อ ซึ่งทีมต้องยอมรับกติกาว่าทุกคนหากมีภาระงานในครอบครัวต้องทำให้เสร็จก่อนที่จะออกไปช่วยงานส่วนรวม ไม่ทิ้งภาระให้ครอบครัว ซึ่งจะเป็นปัญหาหนึ่งของสังคมตามมา สำหรับนักวิจัยชุมชนเอง ก็ได้มองเห็นความเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เช่น จากเดิมที่ไม่ค่อยพูดก็เริ่มมีคำถาม รู้จักที่จะมารอคอยเมื่อเวลานัดประชุม เริ่มให้ความจริงใจในการทำงาน เป็นต้น ส่วนนักวิจัยวิชาการก็ได้เรียนรู้ว่า พฤติกรรมแบบหนึ่งที่สร้างความไว้วางใจและมั่นใจในความเป็นเพื่อน คือ การสัมผัส เด็กบางคนต้องการการแสดงความเป็นเพื่อนเพียงแตะตัวหรือสัมผัสมือ แขน และอ้อม เมื่อยามเจอกัน ในขณะที่เด็กเล็กๆ บางคนตอบสนองโดยการกอด และพูดในสิ่งที่ต้องการพูด เช่น “คิดถึง..” “เมื่อไรจะมาเก็บขยะกันอีก” “หนูได้พูดว่าอย่าทิ้งขยะลงคลองนะ” ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ว่า การได้เข้าร่วมโครงการวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งที่เด็กรู้สึกภาคภูมิใจ

เมื่อการเรียนรู้ที่จะทำงานร่วมกันแล้ว การเรียนรู้ในกระบวนการทำวิจัย การเรียนรู้ที่จะใช้ข้อมูล และแก้ไขปัญหาต่างๆ จึงไม่ยากสำหรับนักวิจัยวิชาการและนักวิจัยชุมชน

2) กระบวนการสร้างจิตสำนึก เป็นเป้าประสงค์หนึ่งที่แฝงอยู่ในกระบวนการวิจัย คือ กระบวนการสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนหรือช่วยเหลือสังคม ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้ใช้วิธีการปลูกจิตสำนึกในเรื่องของการเสียสละเพื่อส่วนรวม การใช้เวลาวางให้เกิดประโยชน์ การเห็นคุณค่าของทรัพยากรที่เหลือใช้หรือที่เราเรียกว่า “ขยะ” ความสามัคคี ตลอดจนการทําคดี การแบ่งเวลาเรียนในการทำกิจกรรมส่วนรวม เช่น ในการนัดทำงาน เด็กบางคนก็ติดเกม ในช่วงแรกจะมาร่วมกิจกรรมช้า เมื่อได้พูดคุยตกลงกัน ทำให้ครั้งต่อไป เด็กมารอผู้วิจัยก่อนเวลา และแสดงความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของนักวิจัยชุมชน เช่น กรณีของน้องตองที่แม้จะมีอายุเพียง 7 ขวบ เมื่อมีเพื่อนมาบอกว่า “น้องตองเล่นเกม” น้องตองไม่ปฏิเสธ

แต่บอกว่า “หนูมาแล้วและจะทำกิจกรรมจนเสร็จถึงจะไปเล่นต่อ” หากมีเวลาทำกิจกรรม 1 ชั่วโมง ก็เท่ากับเด็กได้มีช่วงเวลาห่างจากเกม 1 ชั่วโมง ในการทำวิจัย ผู้วิจัยได้คอยสังเกตการมีส่วนร่วมของเด็กๆ แต่ละคน รวมทั้งได้ถอดบันทึกที่เด็กๆ นักวิจัยชุมชนได้เขียนวาด และพูดคุยกัน ซึ่งบ่งบอกได้ว่ากิจกรรมเหล่านี้ได้สร้างจิตสำนึกให้เด็กๆ ดังนี้

“พวกเราได้มีการระดมกันเก็บขยะโดยเยาวชน ทำให้เราเกิดความสามัคคี และเป็นการทำเพื่อแผ่นดินเกิดของเรา แม้ว่าในการเก็บขยะนั้น เราจะทำไม่เสร็จภายในวันเดียว แต่ก็ทำให้เราได้มีการปลูกจิตสำนึกในการรักษาความสะอาดแล้ว”

นักวิจัยได้เรียนรู้ว่า การสร้างจิตสำนึกผู้อื่น เราต้องมีความเข้าใจในตัวเขาก่อน ในการนำเสนองานเมื่อวันที่ 19 กันยายน 2556 ที่มหาวิทยาลัยเกริก น้องอายุ แก่นนำนักวิจัยชุมชน กล่าวว่า

“ปลายทางของงานวิจัย ทุกคนอาจจะเห็นว่า งานออกมาสำเร็จ โครงการนี้สามารถดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่อง แต่เด็กๆ และเยาวชนชุมชนบางบัวไม่ได้คิดอย่างนั้น เราคิดว่าระหว่างทางที่เดินมาก่อนที่งานวิจัยจะถึงครึ่ง เราทุกคนได้ฝึกระเบียบวินัย กล้าคิด กล้าแสดงออก กล้าทำในสิ่งที่ถูกต้อง เราได้เพื่อนใหม่เพิ่มมากขึ้นในการทำงาน โดยที่เราไม่ต้องบังคับให้เพื่อนมาร่วมทำกิจกรรม สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ทำให้เด็กๆ เยาวชนในชุมชนบางบัวมีความสุขมากที่สุด เพียงเท่านั้นเราก็คิดว่า สามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองขึ้นมาจากเดิม ต้องขอบคุนอาจารย์น้ำและ สกว.นะค่ะ ที่มาให้ออกาสที่ดีกับเยาวชนชุมชนบางบัว....”

3) กระบวนการมีส่วนร่วม ความภาคภูมิใจของเด็กที่ได้ประกาศว่า “หนูเป็นนักวิจัยชุมชนของอาจารย์น้ำ” ความคิดเล็กๆ เหล่านี้เป็นสิ่งที่ดึงดูดเด็กให้ห่างจากเกม แบ่งเวลามาร่วมกิจกรรมเด็กเล็กบางคน เช่น น้องตอง อายุ 7 ขวบ สามารถปั่นจักรยานประกาศหรือประชาสัมพันธ์โครงการได้ เมื่อมีการนัดหมายทำกิจกรรมหรือมีประชุม นอกจากจะทำให้เด็กคนอื่น ๆ ในชุมชนได้เห็นแล้ว ผู้ใหญ่บางคนที่ไม่เคยสนใจก็ออกมาดูพฤติกรรมเด็กๆ เหล่านี้ เช่น กรณีของน้องปิ่น อายุเพียง 5 ขวบ ในการเดินสำรวจหรือเยี่ยมชุมชนด้วยกัน ก็จะพูดติดปากจากที่เคยเดินรณรงค์ว่า “อย่าทิ้งขยะลงคลองนะค่ะ” “น้ำจะเน่าค่ะ” “ทิ้งขยะลงถึงกันนะค่ะ”

สำหรับเด็กโต เช่น น้องอายุ มีภาระงานบ้านค่อนข้างมาก แต่ก็เจียดเวลามาร่วมกิจกรรม ด้วยความที่เป็นแกนนำ อายุมากที่สุดในกลุ่ม จบปริญญาตรีจากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ทำให้วุฒิภาวะสูงกว่าเด็กๆ โดยบุคลิกเป็นคนมาดมั่น น้องๆ จึงเชื่อมั่นว่า ถ้าพี่อายุทำได้ พวกเขาก็ต้องทำได้ ส่วนน้องเกิดกับน้องไบเบย์ เป็นเด็กกรุณัดมา อายุ 11-12 ปี ที่สามารถพัฒนาขึ้นมาเป็นแกนนำได้ เนื่องจากเด็กทั้งสองค่อนข้างมีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมมากกว่าเด็กคนอื่น ๆ เนื่องจากพ่อแม่เป็นกรรมการกลุ่มพัฒนาในชุมชน เช่น เครือข่ายสิ่งแวดล้อมบางบัว กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มสมาชิกบ้านมั่นคง กลุ่มฌาปนกิจ เป็นต้น เมื่อมีกิจกรรม จึงได้เข้าร่วมเกือบ

ทุกครั้ง สำหรับเด็กเล็กคนอื่น ๆ ก็มีส่วนร่วมบ้างเป็นบางกิจกรรม แต่บางกิจกรรม พ่อแม่ผู้ปกครองก็ไม่อนุญาตให้เข้าร่วม น้องเกิด และน้องไบเตยนั้นในช่วงแรกๆ ไม่ค่อยพูดเนื่องจากในการประชุม ส่วนใหญ่ พ่อแม่จะเข้ามาประชุมด้วย แต่ในระยะหลังที่ผู้วิจัยจัด กิจกรรมให้เด็กๆ ได้คิด ได้ทำกิจกรรมร่วมกันเฉพาะกลุ่มเด็กๆ เด็กจึงสามารถพูดคุย แลกเปลี่ยน เขียน อ่าน ช่วยกันตัดสินใจได้ นอกจากจะทำให้เด็กมีความสุขแล้ว กระบวนการต่างๆ ยังทำให้เด็ก มีพัฒนาการทางด้านความคิดและการแสดงออกด้วย ในช่วงหลัง ผู้วิจัยสามารถฝากงานไว้กับน้องเกิดและน้องไบเตยได้ โดยเฉพาะ น้องไบเตยสามารถรับงานไปทำ หรือตามงานจากนักวิจัยชุมชนคนอื่น ๆ ได้

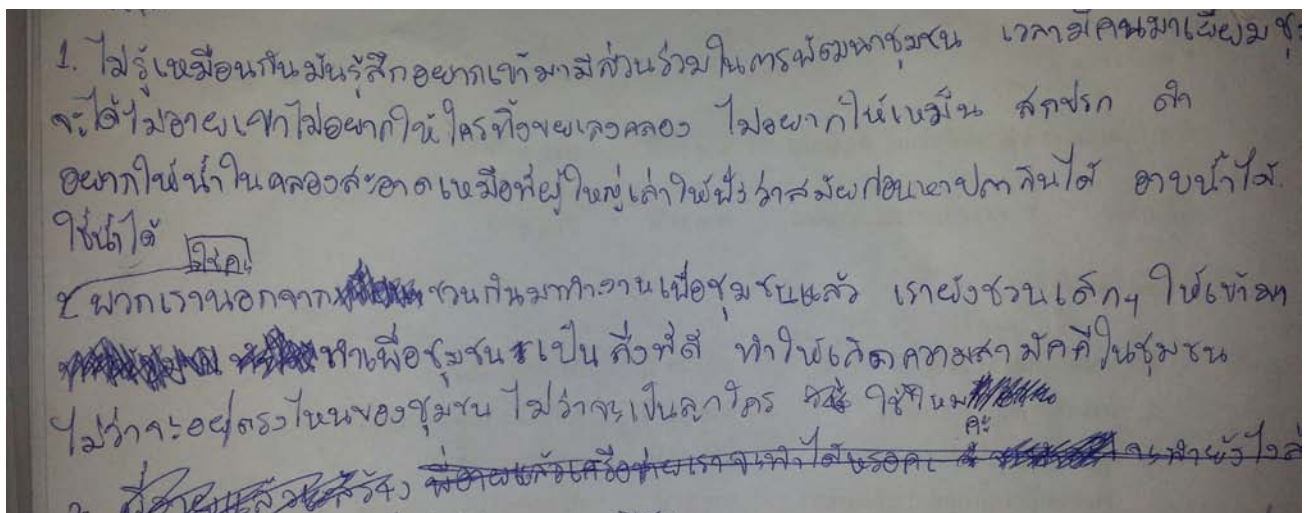
เด็กอีกกลุ่มหนึ่ง ผู้วิจัยจัดไว้ในกลุ่มกิจกรรม ได้แก่ น้องตาล น้องฝ้าย น้องเค็ก น้องสิงห์ น้องแดง และเด็กเล็ก เช่น น้องกำไล กับอีกหลายคนก็สามารถเรียนรู้ได้ แม้จะเป็นเพียงช่วยถือของและ เก็บเอกสารก็มีความสุขที่ได้มีส่วนร่วม เด็กๆ กลุ่มนี้สามารถระดมพล เรียกเด็กๆ ในชุมชนเข้ามาทำกิจกรรมได้ ทั้งนี้ รวมถึงเด็กเล็ก อีก 3 คน ที่สามารถทำกิจกรรมได้บางส่วน แต่มีความสามารถพิเศษ คือ สามารถประชาสัมพันธ์โครงการได้ โดยการเดินหรือปั่นจักรยาน แล้วประกาศว่า จะมีการประชุมนักวิจัยชุมชน เพราะเด็กเล็กเหล่านี้ ยังไม่เดียงสา ไม่มีความเคอะเขินที่จะพูด ความใสซื่อ น่ารัก เมื่อพูด เตือนออกไป ผู้ใหญ่ก็จะไม่โกรธหรือถือสา บางคนรู้สึกอวยด้วยซ้ำที่ เด็กมาร้องเตือน

หลังจากมีการปรับวิธีการดำเนินงานแล้ว ชาวบ้านหลายคนในชุมชน โดยเฉพาะผู้ปกครองเด็กๆ ที่เข้ามาดูเด็กๆ ทำกิจกรรม

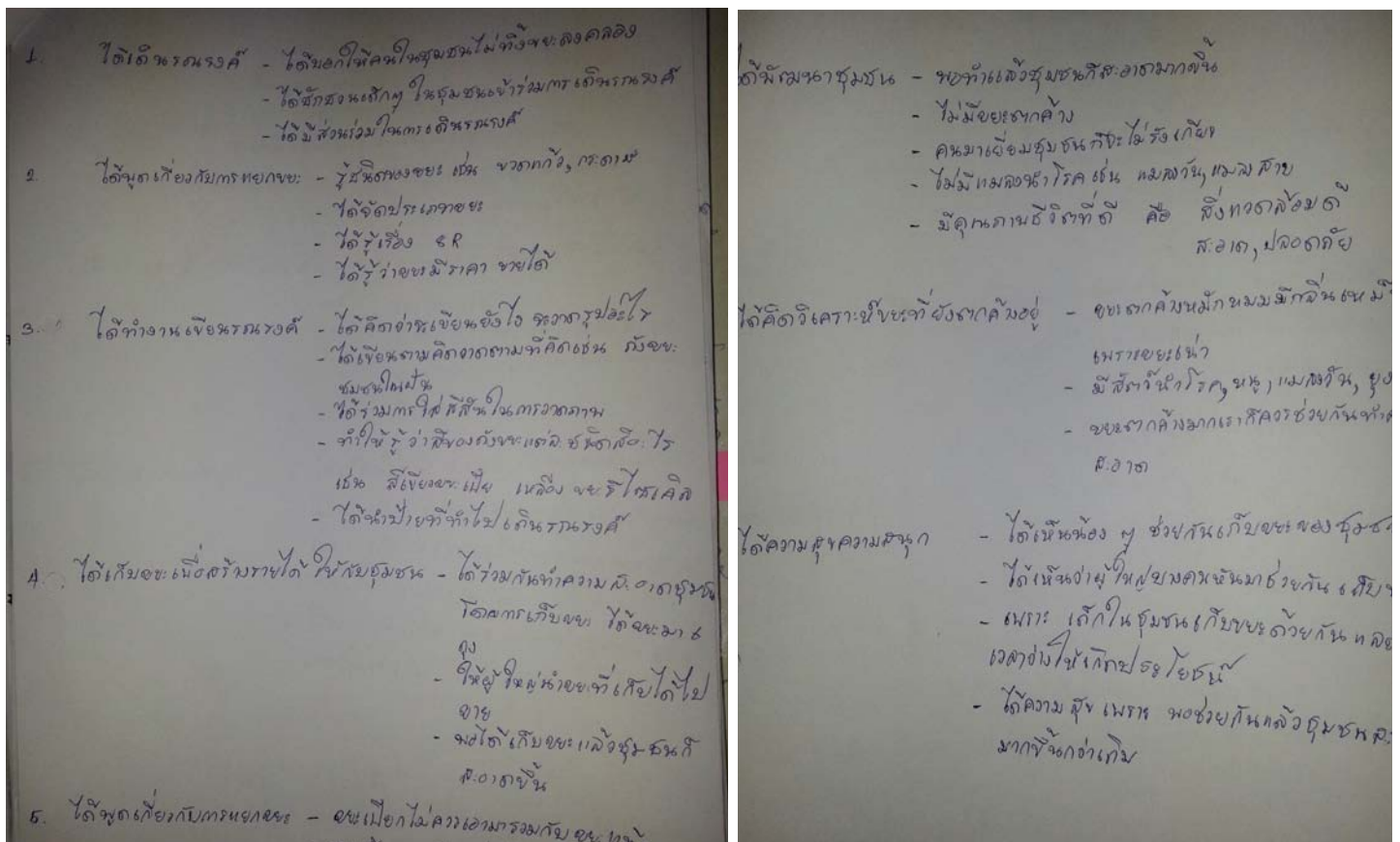
ได้เข้ามาบอกผู้วิจัยว่า “อาจารย์พาเด็กทำอย่างนี้ดี เพราะจะทำให้ เด็กคิดดี ทำดี ถ้าเด็กดีแล้ว จะทำให้เด็กเรียน ไม่ไปเล่นเกม หรือติดยา” ซึ่งเมื่อมีการทำกิจกรรม ผู้ใหญ่เหล่านี้ก็ได้มาร่วมกับเด็กๆ เช่น การ ทำความสะอาดชุมชน และออกมาทักทายให้กำลังใจเมื่อเด็กพากัน เดินรณรงค์ ทำให้เด็กๆ รู้สึกว่ามีผู้ใหญ่ออกมาดูพวกเขาทำกิจกรรม กัน ซึ่งเป็นเป้าหมายหนึ่งที่ได้ยินเด็กพูดกันเสมอว่า อยากให้ผู้ใหญ่ เห็นความสำคัญของกิจกรรมที่เด็กทำ ส่วนเด็กๆ ที่เข้าร่วมกิจกรรม มีทั้งที่เป็นนักวิจัยชุมชน และเด็กที่ไม่ใช่ นักวิจัยแต่ยินดีเข้าร่วมทำ กิจกรรม หากทราบวันเวลาที่จะจัดกิจกรรม ผู้วิจัยเชื่อว่า หากมี กิจกรรมที่ต่อเนื่องจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จะทำให้เด็กๆ เหล่านี้ มีกำลังใจ และมีกิจกรรมที่ทำอย่างสม่ำเสมอจนไม่มีเวลาว่างที่จะ หันไปหาเกมหรือยาเสพติด

นอกจากนี้ เด็กๆ ยังต้องการให้ผู้ใหญ่ได้เข้ามามีส่วนร่วม แม้จะมีส่วนร่วมแค่รับรู้ก็ยังดี ซึ่งน้องแนน ได้บอกว่า “แนนนว่าเราได้ มากกว่านั้นนะ ธนาการขะเรอยากได้ ทำไม่ได้ เราจะทำอะไรได้ บ้าง ทำอะไรไม่ได้บ้าง เราช่วยกันคิดว่า ถ้าทำเป็นเครือข่าย น่าจะ ทำได้ ถ้าเราช่วยกันเพราะขะมาจากหลายที่ไม่ใช่ชุมชนเราที่เดียว ถ้าณรงค์ที่เดียวคงไม่หมดแน่.. พี่อายุว่าผู้ใหญ่เขาทำอะไรไหม ที่เรานั่งคุยกันก็น่าจะได้อยู่...”

จากภาพที่ 16 บันทึกของนักวิจัยชุมชน ในการเตรียมนำ เสนอ บ่งบอกถึงความรู้สึกในการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา ชุมชนของตนเอง และยังคงเด็กๆ ในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมโดย ไม่มีการแบ่งแยกว่าเป็นลูกหลานใคร

ภาพที่ 16 บันทึกของนักวิจัยชุมชน ความรู้สึกในการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน

ภาพที่ 17 บันทึกของนักวิจัยชุมชน กล่าวถึงการมีส่วนร่วมที่ได้ทำวิจัย

ภาพที่ 17 บันทึกการร่วมกิจกรรมของนักวิจัยชุมชน ซึ่งบอกถึงการมีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยในขั้นตอนต่างๆ บอกทั้งวิธีการ ผลที่เกิดขึ้น ที่สำคัญสิ่งที่บอกไว้ คือ เด็กๆ ได้ความสุขและความสนุกสนานจากการเข้าร่วมวิจัย ความสุขที่ได้คือ ได้เห็นน้องๆ ช่วยกันเก็บขยะชุมชน เห็นผู้ใหญ่บางคนหันมาช่วยกันเก็บขยะ เห็นเด็กในชุมชนใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ และมีความสุขเพราะชุมชนสะอาด

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของเด็กในการพัฒนาชุมชน

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของเด็กในการพัฒนาชุมชน ประกอบด้วย ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ซึ่งในส่วนของปัจจัยภายในนั้น มองในมุมของปัจจัยทุนและปัจจัยอุปสรรค ทั้งในตัวเด็ก ผู้ปกครอง และผู้นำชุมชน สำหรับเด็กนั้น มีลักษณะของปัจจัยทุน คือ เด็กมีสำนึกรักบ้านเกิดหรือชุมชนของตนเอง ต้องการให้ชุมชนสะอาด ไม่สกปรก อยากให้ทุกคนช่วยกันดูแล นอกจากนี้ เด็กในชุมชนให้ความสนใจในการทำกิจกรรม โดยจะมีเด็กออกมาถาม บางคนก็มาเดินร่วมด้วย บางคนชวนผู้ปกครองมาด้วย ประกอบกับในชุมชนมีเด็กและเยาวชนประมาณ 138 คน ซึ่งเป็นจำนวนมากพอที่จะร่วมกันทำกิจกรรมเพื่อชุมชนได้ ในทางตรงข้าม ปัจจัย

อุปสรรค คือ เด็กในชุมชนติดเกม บางคนมีภาระที่ต้องช่วยงานบ้าน ช่วยผู้ปกครองค้าขาย และเด็กในชุมชนบางคนโตเร็ว โดยเฉพาะเด็กผู้หญิง สภาพแวดล้อมของชุมชนเมืองและสังคมปัจจุบันทำให้เด็กผู้หญิงเป็นสาวเร็ว เมื่อโตเป็นสาว การเข้าร่วมกิจกรรมจะน้อยลง บางคนอายุที่จะทำกิจกรรมกับเด็กๆ เป็นต้น

ในด้านผู้ปกครอง ในมุมของปัจจัยสนับสนุน พบว่าผู้ปกครองบางคนสนับสนุนให้ลูกหลานเข้าร่วมกิจกรรม บางคนเข้าร่วมกิจกรรมกับลูกหลานด้วย และบางคนเปิดโอกาสให้ลูกหลานได้ออกไปหาประสบการณ์ภายนอก ส่วนอุปสรรคก็มีบ้าง เช่น ผู้ปกครองบางคนต้องการให้เด็กช่วยงานบ้าน บางคนไม่อนุญาตให้เด็กมาร่วม และผู้ปกครองบางคนไม่ต้องการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน

สำหรับผู้นำชุมชน พบว่า ในส่วนของปัจจัยทุนนั้น คือ มีการจัดหากิจกรรมให้เด็กๆ ทำอย่างต่อเนื่อง จัดสรรงบประมาณจากภายนอกที่เข้ามาในชุมชนให้เด็กทำกิจกรรม ตลอดจนเสียสละเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อเป็นพี่เลี้ยงเด็ก นำเด็กออกไปหาประสบการณ์ภายนอก อย่างไรก็ตาม ปัญหาที่นักวิจัยชุมชนโดยเฉพาะเด็กู้สึกว่าเป็นอุปสรรคในการทำงาน คือ ความคิดเห็นที่แตกต่างของผู้นำแต่ละกลุ่ม ทำให้ไม่มีการร่วมมือกันทำงาน การจัดสรรงบประมาณไม่ได้เพื่อไว้สำหรับกิจกรรมของเด็ก แต่รอให้เด็กทำโครงการเรียกร้องขึ้น

ไป ซึ่งบางครั้งไม่ทันเหตุการณ์ หากชุมชนมีการจัดสรรงบประมาณไว้ให้ล่วงหน้า และเด็กเองมีกิจกรรมที่ทำต่อเนื่อง มีการร่วมมือกันทั้งเด็กและผู้ใหญ่ จะทำให้การทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาและแก้ไขปัญหาชุมชนมีประสิทธิภาพมากกว่าที่เป็นอยู่

ในด้านปัจจัยภายนอก ประกอบด้วย หน่วยงานรัฐระดับเขต สถาบันการศึกษา องค์กรเอกชน และหน่วยงานอื่นๆ เช่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สถาบันพัฒนาองค์กร

ชุมชน (พอช.) โดยหน่วยงานต่างๆ มีส่วนในการหนุนเสริมทั้งด้านงบประมาณ ความรู้ และกิจกรรม ในขณะที่ปัจจัยอุปสรรคนั้น เป็นเรื่องของงบประมาณไม่ครอบคลุมค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปร่วมกิจกรรม ขาดการดูแลจากบุคลากรภาครัฐที่มีหน้าที่รับผิดชอบ ข้อจำกัดเรื่องเวลาและภาระงาน ตลอดจนความไม่ต่อเนื่องของกิจกรรม อย่างไรก็ตาม หากชุมชนเข้มแข็ง มีศักยภาพ ไม่พึ่งปัจจัยภายนอกมากนัก เชื่อว่าการดำเนินโครงการต่างๆ จะประสบความสำเร็จได้เช่นกัน

ตารางที่ 3 สรุปปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนในการพัฒนาชุมชน

		ปัจจัยหนุน	ปัจจัยอุปสรรค
ปัจจัยภายใน	● เด็ก	- เด็กมีจิตสำนึกรักบ้าน และชุมชนตัวเอง - เด็กมีความสนใจในการทำกิจกรรม - เด็กในชุมชนมีจำนวนมากหลากหลายรุ่น	- เด็กติดเกม - เด็กมีภาระงานบ้าน - สภาพแวดล้อมทำให้เด็กโตเกินอายุ
	● ผู้ปกครอง	- ให้การสนับสนุนลูกหลานเข้าร่วมกิจกรรม - เข้าร่วมกิจกรรมกับลูกหลาน - อนุญาตให้ลูกหลานเข้าไปร่วมกิจกรรมภายนอก	- ผู้ปกครองให้เด็กช่วยงานในบ้าน - ผู้ปกครองไม่อนุญาตให้เด็กร่วมกิจกรรม - ผู้ปกครองบางคนไม่อยากร่วมกิจกรรม
	● ผู้นำ	- จัดทำกิจกรรมให้เด็กๆ ทำอย่างต่อเนื่อง - จัดสรรงบประมาณจากภายนอกที่เข้ามาในชุมชนให้ได้ - เป็นพี่เลี้ยง นำเด็กออกไปหาประสบการณ์ข้างนอก	- ความคิดเห็นที่แตกต่างทำให้ผู้นำแต่ละกลุ่ม ไม่ยอมทำงานร่วมกัน - การจัดสรรงบประมาณไม่ทั่วถึงกิจกรรมเด็ก
ปัจจัยภายนอก	● เขต	- ส่งเสริมให้ทำโครงการ/กิจกรรม เช่น Zero Waste. TO BE NO.1 - มีงบประมาณสนับสนุนในเรื่องการจัดการขยะ - ให้ความรู้และสื่อต่างๆ	- ทำกิจกรรมเฉพาะชุมชนที่เข้าร่วม - ยังไม่มีการสนับสนุนอย่างทั่วถึง - ขาดการเอาใจใส่ของบุคลากรที่รับผิดชอบ - ขาดการสนับสนุนงบประมาณในการนำเด็กไปหาประสบการณ์ข้างนอก
	● สถาบันการศึกษา	- เสริมสร้างความรู้และจิตสำนึก - มีงบประมาณเพื่อวิจัยและพัฒนา - สนับสนุนบุคลากร/นักวิชาการทำวิจัย - เสริมสร้างผู้นำชุมชน เช่น สนับสนุนการศึกษา	- ไม่ต่อเนื่อง - งบประมาณมีจำกัด และขึ้นอยู่กับงานวิจัย - เวลาค่อนข้างน้อย ภาระงานมาก - เวลาในการทำกิจกรรมไม่ตรงกัน
	● NGO	- จัดกิจกรรมให้ความรู้ สร้างจิตสำนึก - มีงบประมาณเพื่อจัดกิจกรรม - บุคลากรสามารถฝังตัวในพื้นที่ได้	- เน้นกิจกรรมสนุกสนาน - กิจกรรมไม่ต่อเนื่อง
	● อื่นๆ เช่น สกว.	- กิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์ - งบประมาณเพื่อวิจัยและพัฒนา - บุคลากรอำนวยความสะดวก	- การรับผิดชอบมาก เวลาค่อนข้างน้อย - งบประมาณจำกัด - บุคลากรน้อย

8. สรุปการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นหลังจากการทำวิจัย

สำหรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น นักวิจัยได้ถอดความรู้จากการเปลี่ยนแปลงของนักวิจัยชุมชน นักวิชาการ (นักวิจัย) เด็ก และเยาวชนในชุมชน ผู้นำชุมชน ชาวบ้าน ตลอดจนสิ่งแวดล้อม

ของชุมชน โดยการสังเกตจากพฤติกรรมในช่วงแรกของการทำวิจัย เปรียบเทียบกับพฤติกรรมในระหว่างและหลังจากการทำวิจัย ซึ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างชัดเจน สรุปได้ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 สรุปการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นหลังจากทำวิจัย

สิ่งที่เปลี่ยนแปลง	ความเปลี่ยนแปลง	ผลที่เกิดขึ้น
เด็กและเยาวชนในชุมชน ● นักวิจัยชุมชน ● ไม่ใช่นักวิจัยชุมชน	● ความมีอัธยาศัย เป็นมิตร และการพูดจาดีขึ้น ● มีระเบียบวินัย กล้าคิด กล้าแสดงออก กล้าทำในสิ่งที่ถูกต้อง ● มีความรับผิดชอบมากขึ้น ● เข้าร่วมกิจกรรมมากขึ้น ทั้งได้รับการชวนและเข้ามาเอง	● มีความรู้มากขึ้น ● สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ ● มีศักยภาพในการทำงานมากขึ้น
ชาวบ้าน ● นักวิจัยชุมชน ● ไม่ใช่ นักวิจัย	● เข้าใจบทบาทการเป็นพี่เลี้ยงมากขึ้น ● แบ่งเวลาให้เด็ก ๆ มากขึ้น ● มีความรับผิดชอบและประสานงานกับเด็ก ๆ ได้ดีขึ้น ● อนุญาตให้ลูกหลานเข้าร่วมกิจกรรมมากขึ้น ● เข้าร่วมกิจกรรมกับเด็ก ๆ มากขึ้น	● เข้าใจกระบวนการวิจัยมากขึ้น ● เรียนรู้ที่จะทำงานอย่างมีระบบกับนักวิชาการได้ดีขึ้น
นักวิชาการ (นักวิจัย)	● ได้เรียนรู้ที่จะทำความเข้าใจเด็กและชาวบ้านมากขึ้น ● ปรับเปลี่ยนความคิด ให้มองโลกในแง่บวกมากขึ้น ● ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้จากนักวิจัยที่เป็นนักวิชาการ และนักวิจัยชุมชน ทำให้มองปัญหาได้ลึกซึ้งขึ้น	● มีประสบการณ์ในการทำวิจัยชุมชนมากขึ้น ● ได้พัฒนาทักษะ และความรู้ในการทำวิจัยมากขึ้น
สิ่งแวดล้อมของชุมชน	● ขยะในคลองลดลง ● ขยะที่ตกค้างบนบกลดลง ● สနามเด็กเล่นมีการจัดการขยะที่ติดมากับดิน เด็กสามารถเล่นได้	● สิ่งแวดล้อมชุมชนดูสะอาดขึ้น ● น้ำในคลองมีขยะน้อยลง น้ำดูขึ้น ● ชุมชนดูเป็นระเบียบมากขึ้น

การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมชุมชน ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2542-2556

ยุคชุมชนแออัด

พ.ศ.2542

ภาพที่ 18 สภาพแวดล้อมของชุมชนบางบัว (เดิม)

ยุคบ้านมั่นคง

พ.ศ.2550

พ.ศ.2555

ภาพที่ 19 สภาพแวดล้อมของบ้านมั่นคงชุมชนบางบัว ในช่วงเวลาที่ย้ายบ้านขึ้นบกเสร็จสิ้น (พ.ศ. 2550) และช่วงเวลาที่ทำวิจัย (พ.ศ. 2555)

ภาพที่ 20 สภาพแวดล้อมของบ้านมั่นคงชุมชนบางบัวเมืองงานวิจัยเสร็จสิ้น

การวิเคราะห์เพื่อสร้าง Model แนวทางการจัดการขยะ

การวิเคราะห์ข้อมูลของทีมวิจัย โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมมาวิเคราะห์ ตลอดจนประเมินการสนับสนุนจากหน่วยงานภาคต่างๆ สรุปได้ว่า

1) ขยะที่ชุมชนสร้างขึ้น 6,535.66 ชิ้น/วัน โดยร้อยละ 79.26 เป็นขยะที่ขายได้ ในขณะที่ขยะที่ซังน้ำหนัก พบว่า ชุมชนสร้างขึ้นถึง 1,396.9 กิโลกรัม/วัน ทั้งนี้ ไม่รวมขยะที่ทิ้งลงถังขยะส่วนกลางสำหรับการจัดการ พบว่า มีชาวบ้าน 48 หลังคาเรือน ที่มีการคัดแยกขยะขาย ซึ่งมีรายได้จากการขายขยะต่อครั้งรวม 5,134.75 บาท เหลือ 106.97 บาท/หลังคาเรือน/ครั้ง (ชาเล้งเข้ามารับซื้อ 2 สัปดาห์/ครั้ง) หรือประมาณ 213.95 บาท/หลังคาเรือน/เดือน เท่ากับปีหนึ่งชุมชนจะมีรายได้จากการขายขยะถึง 588,072 บาท (213.95 บาท x 12 เดือน x 229 หลังคาเรือน)

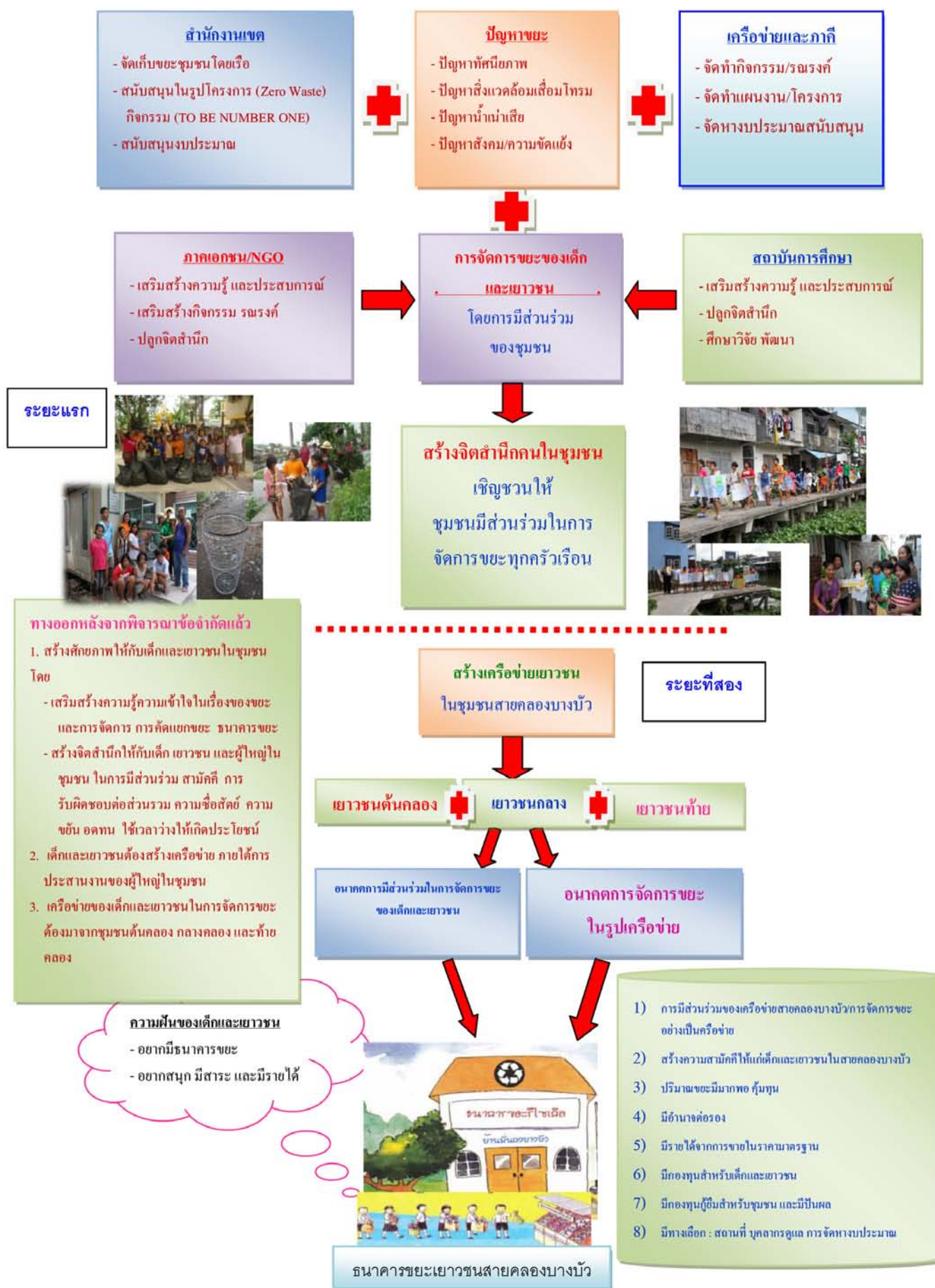
2) ราคาขยะจากการขายให้ชาเล้งกับราคาขายที่อื่น ได้แก่ ร้านรับซื้อของเก่าหรือราคาที่บ้านหน่วยงานกำหนด (เช่น กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กองการภาพ วงศ์วานิช) มีความแตกต่างกัน ตัวอย่างเช่น

- กระดาษขาว ขายให้ชาเล้งกิโลกรัมละ 4 บาท ขายให้ที่อื่น 5.75-7.00 บาท
- กระดาษลัง ขายให้ชาเล้งกิโลกรัมละ 2-3 บาท ขายให้ที่อื่น 4.00-4.50 บาท
- ขวดพลาสติกใส ขายให้ชาเล้งกิโลกรัมละ 8 บาท ขายให้ที่อื่น 13-16 บาท

- ขวดพลาสติกขุ่น ขายให้ชาเล้งกิโลกรัมละ 10 บาท ขายให้ที่อื่น 11.70-20 บาท

3) ความเชื่อมโยงและต่อเนื่องของกิจกรรมกลุ่ม TO BE NUMBER ONE ที่ก่อตั้งมาตั้งแต่เดือนตุลาคม 2549 มีสมาชิกเริ่มแรก 19 คน (ปัจจุบันมี 95 คน) ได้ทำกิจกรรมเก็บขยะริมคลอง สำรวจข้อมูลครัวเรือน ทำแนวกำแพงผักบุ้งป้องกันขยะ และเริ่มเข้ามามีส่วนร่วมทำกิจกรรมกับผู้ใหญ่ ได้แก่ กิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม ที่อยู่อาศัย สวัสดิการ อาชีพ และกิจกรรมด้านยาเสพติด โดยชุมชนมีเงินกองทุนสวัสดิการด้านเยาวชนจำนวนหนึ่ง เพื่อสนับสนุนกิจกรรมของเด็กและเยาวชน เช่น ค่ายานพาหนะ ค่าอาหาร และค่าใช้จ่ายในการทำกิจกรรม ซึ่งกลุ่ม TO BE NUMBER ONE มียุทธศาสตร์สำคัญ 3 ด้าน คือ 1) ปลูกจิตสำนึกในการณรงค์ป้องกันยาเสพติดในชุมชน 2) จัดกิจกรรมที่เสริมภูมิคุ้มกันไม่ให้เข้าไปยุ่งกับยาเสพติด และ 3) การสร้างและพัฒนาเครือข่ายเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด โดยมีการวางแผนที่จะทำสวนครัวดาดฟ้า และธนาคารขยะ ซึ่งปัจจุบันสวนครัวดาดฟ้าได้ทำสำเร็จแล้วโดยการมีส่วนร่วมของผู้ใหญ่ในชุมชนด้วย

จากข้อมูลดังกล่าว ประกอบกับการทำงานของหน่วยงานภาครัฐ เอกชน สถาบันการศึกษา ภาคีและเครือข่าย ที่สำคัญคือ ผู้สร้างขยะคือคนที่อยู่ริมคลองทั้งสายคลอง ดังนั้น การจัดการควรจะเป็นความร่วมมือของคนในเครือข่ายสายคลองบางบัว ทีมวิจัยจึงได้วางแนวทางการจัดการขยะชุมชนซึ่งเป็นแนวทางที่ยั่งยืนและเหมาะสมกับบริบทชุมชน โดยแบ่งออกเป็น 2 ระยะ ดังนี้

ภาพที่ 21 แนวทางการจัดการขยะของเด็กและเยาวชนบ้านมั่นคงชุมชนบางบัว

บรรณานุกรม

- กมล สุดประเสริฐ. 2537. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของผู้ปฏิบัติงาน. กรุงเทพฯ: สำนักงานโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์.
- บุบผา อนันต์สุชาติกุล. 2006. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ : วิจัยเพื่อเรียนรู้วิธีวิจัยหรือเพื่อสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้. *Journal of Measurement and Research in Education*, Volume 21 Number 1 May 2006.
- บำเพ็ญ เขียวหวาน. 2552. การวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนา (Qualitative research and participatory action research for development). สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ปิยรัตน์ วงศ์จุมมะลิ และคณะ. 2552. โครงการวิจัย การสร้างยุทธศาสตร์การจัดการขยะโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนบ้านนาบอน หมู่ที่ 2 ตำบลทุ่งงาม อำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- พันธุ์ทิพย์ รวมสุด. (ม.ป.ป.). การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม. นครปฐม: สถาบันการสาธารณสุขอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พัชรินทร์ พันธุ์แน่น และคณะ. 2556. แนวทางการจัดการขยะของเยาวชนบ้านมั่นคงชุมชนบางบัว เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร.
- ไพจิตร วสันตเสนานนท์ และคณะ. 2548. โครงการวิจัย การจัดการขยะมูลฝอยในชุมชนบ้านเมืองบัวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน ตำบลเมืองบัว อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.). สำนักงานภาค คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เชียงใหม่: ห้างหุ้นส่วนจำกัดวนิดาการพิมพ์.
- สมพงษ์ จิตระดับ. 2554. การสร้างการมีส่วนร่วมโดยยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง. สืบค้นจาก http://www.dla.go.th/upload/ebook/column/2012/7/2021_5109.pdf, เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2558.
- สมโภชน์ อเนกสุข. 2548. การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม. มหาวิทยาลัยบูรพา. วารสารวิจัยและวัดผลการศึกษา. ปีที่ 1 มีนาคม 2548.
- สิทธิณัฐ ประพุทธินิติสาร. 2546. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม : แนวคิดและแนวปฏิบัติ (Participatory action research : concepts and practice). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.).